



GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Bilder av föräldraskap

En studie om sociala konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende

SW2227 Vetenskapligt arbete i socialt arbete 30 hp
Scientific Work in Social Work, 30 higher education credits
Avancerad nivå
2012-10-08
Författare: Åsa Borgström
Handledare: Helena Johansson

Abstract

Titel: Bilder av föräldraskap. En studie om konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende.

Författare: Åsa Borgström

Nyckelord: föräldraskap, skilsmässor, växelvis boende, sociala konstruktioner och diskurser.

Uppsatsen syfte är att identifiera och beskriva diskurser som omgärdar växelvis boende genom att analysera föräldrars tal om/konstruktioner av föräldraskap. Föräldrar vars barn bor växelvis hos de båda föräldrarna.

Studien har följande frågeställningar:

- Hur talar föräldrar med erfarenhet av växelvis boende om detta?
- Hur konstruerar de i sina utsagor föräldraskap –sitt eget och andras?
- Hur könas detta tal?
- Vilka diskurser kan urskiljas i föräldrarnas tal om föräldraskap och växelvis boende?
- Hur kan dessa förstås?
- Hur samspekar de olika diskurserna med varandra?

Studien baseras på kvalitativ metod och utgörs av semistrukturerade intervjuer med nio föräldrar med växelvis boende. De teoretiska perspektiven är postmodernism, socialkonstruktivism, konstruktioner av föräldraskap, konstruktioner av kön och kritisk diskursanalys.

Resultatet visar på sex olika konstruktioner av föräldraskap. Konstruktionerna av moderskap är ”halvtidsmamman”, ”den jämställda mamman” och ”den goda modern”. Konstruktionerna av faderskap är ”Mc Donalds pappan”, ”den jämställda pappan” och ”den barnorienterade pappan”. Konstruktionerna av föräldraskap bygger på diskurser om *barnets bästa*, *barnet i centrum*, *barn har rätt till båda sina föräldrar*, *jämställdhet*, *rättvisa*, *den goda modern*, *frånvaro-närvaro*, *ansvar-oansvar* och *barnorienterad maskulinitet*.

En slutsats är att konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende skiljer sig från traditionella bilder av föräldraskap hos separerade föräldrar t. ex ”den ensamstående mamman” och ”den frånvarande pappan”. En annan slutsats är att idealet om den heterosexuella kärnfamiljen fortfarande är dominerande i vårt samhälle och föräldrar med andra familjeformer är tvungna att förhålla sig till den normen på olika sätt.

Abstract

Title: Images of parenthood. A study of doing parenthood at joint physical custody

Author: Åsa Borgström

Supervisor: Helena Johansson

Keywords: parenthood, divorce, joint physical custody, co-parenting, social constructions and discourse.

The aim of the study was to identify and describe discourses which enclose joint physical custody by analyzing parents' constructions of parenthood. Parents whose children are sharing their time between them on a 50-50 basis.

The study addresses the following questions:

- How are parents with joint physical custody talking about that?
- How do they in their statements construct parenthood –their own and others?
- How are they doing gender in their statements?
- Which discourses are identified in their statements about parenthood and joint physical custody?
- How can we understand these discourses?
- How do the different discourses interact with each other?

The study was based on a qualitative method and consist of semi-structured interviews with nine parents with joint physical custody. The theoretical framework of the study was based on postmodernism, social constructionism, doing motherhood and fatherhood, doing gender and critical discourse analysis.

We found sex different constructions of parenthood. The constructions of motherhood was "the halftime mother", "the equality mother" and "the good mother". The constructions of fatherhood was "Mc Donalds father", "the equality father" and "the child-oriented father". The constructions of parenthood were built by different discourses about *childrens best interests, children in focus, children have the right to both their parents, equality, justice, the good mother, absence –presence, responsibility-irresponsibility* and *child-oriented masculinity*.

One conclusion was that these constructions of post divorce parenthood were different from traditional statements about divorced parents for example "the single mother" and "the absent father". Another conclusion was that the ideal of the heterosexual nuclear family is still dominant in our society and parents with other family forms have to relate to this norm in different ways

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT

<u>FÖRORD</u>	1
<u>INLEDNING</u>	2
FORSKNINGSBAKGRUND	2
STUDIENS SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
BEGREPP	4
UPPSATSENS DISPOSITION	4
<u>VÄXELVIS BOENDE I SVERIGE</u>	6
HISTORISK TILLBAKABLICK	6
VÄXELVIS BOENDE IDAG	8
<u>FORSKNINGSFÄLT</u>	13
LITTERATURSÖKNING	13
BARNENS SITUATION VID VÄXELVIS BOENDE	14
RELATIONEN FÖRÄLDRAR OCH BARN VID VÄXELVIS BOENDE	15
KONFLIKTNIVÅER OCH VÄXELVIS BOENDE	17
KONSTRUKTIONER AV FÖRÄLDRASKAP OCH VÄXELVIS BOENDE	18
<u>TEORETISKA PERSPEKTIV OCH METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN</u>	20
POSTMODERNISM	20
SOCIALKONSTRUKTIVISM	21
FÖRÄLDRASKAP SOM KONSTRUKTION - DOING MOTHERHOOD AND FATHERHOOD	22
KÖN SOM KONSTRUKTION –DOING GENDER	23
KRITISK DISKURSANALYS	24
VAL AV METOD	25
URVAL	26
INTERVJUERNA	27
BEARBETNING OCH ANALYS AV MATERIALET	29
KVALITETSREFLEKTIONER	31
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	31
<u>KONSTRUKTIONER AV FÖRÄLDRASKAP VID VÄXELVIS BOENDE</u>	32
DISKURSER OCH KONSTRUKTIONER	32
KONSTRUKTIONER AV FÖRÄLDRASKAP	33
KONSTRUKTIONER AV MODERSKAP	35
KONSTRUKTIONER AV FADERSKAP	39
<u>AVSLUTANDE DISKUSSION</u>	44
DISKUSSION OM SAMSPEL MELLAN OLIKA DISKURSER	44
FAMILJEPOLITISK DISKUSSION	47
<u>REFERENSLISTA</u>	49
<u>BILAGOR</u>	53
INFORMATIONSBREV	53

INFORMATIONSBREV KORT VERSION	54
CHECKLISTA	55
SAMTYCKESBLANKETT	56
BAKGRUNDSINFORMATION	57
INTERVJUGUIDE	58
NOTERINGAR EFTER INTERVJUN	60

Förord

Först och främst vill jag rikta ett stort och varmt tack till de föräldrar som ställt upp och delat med sig av sina erfarenheter och reflektioner kring sina barn, sitt föräldraskap och växelvis boende. Jag känner mig hedrad över att ni så öppenhjärtligt delat med er av era berättelser! Utan er hade det inte blivit någon uppsats!

Ett stort tack vill jag också ge min handledare, Helena Johansson, för bra idéer och ett genuint intresse för mitt projekt. Dessutom har du givit mig konstruktiv kritik och lotsat mig genom den här omtumlande resan.

Jag vill också tacka alla fantastiska människor som jag mött på vägen och som delat med sig av kunskaper och erfarenheter; speciellt tack till Malin Bergström forskare vid CHES i Stockholm och Rakel Berman doktorand vid institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet.

Dessutom vill jag tacka alla ni som hjälpte till vid rekryteringen av informanter; tack till FamiljeLiv.se och Sveriges Makalösa Föräldrar.

Mina kollegor Pia Henrik- Klemens, Ingela Ångman och Sigrid Westin-Göbel, tack för att ni peppat mig att klara av kombinationen hårt arbete och studier. Även tack till Jasmin Dagerhorn för genomläsning av abstract.

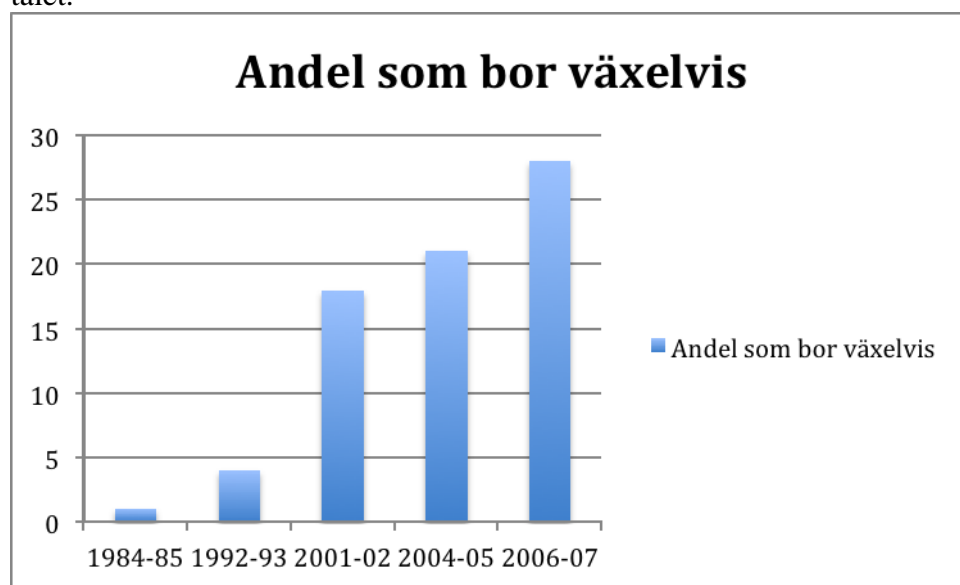
Eva min syster, tack för att du så frikostigt lät mig bo hos dig vid intervjuerna i Stockholm och på det viset kunde förena nytta med nöje. Mina föräldrar, tack för att ni alltid inspirerat mig att göra något utöver arbete och familjeliv.

Till sist vill jag tacka mina allra närmaste: Alan, du har varit min mest entusiastiske supporter under hela uppsatsarbetet. Stundtals har du trott på mig mer än vad jag själv har gjort. Tack för att jag har kunnat bolla tankar och idéer med dig och tack för genomläsning av uppsatsen! Mina fina pojkar Philip, Adrian och Arvid, tack för att ni finns och tvingat mig att fokusera på det som egentligen är viktigt här i livet!

Inledning

Forskningsbakgrund

Växelvis boende är ett relativt nytt fenomen som ökat kraftigt i Sverige sedan slutet av 1990-talet.



Källa: SCB

Enligt statistik från Statistiska centralbyrån (SCB) hade 28 procent av barn med skilda föräldrar växelvis boende 2006-07 jämfört med en procent på 80-talet (SCB 2009). Att växelvis boende ökat drastiskt de senaste 15 åren har olika orsaker. En förklaring är att gemensam vårdnad blivit vägledande vid skilsmässor och separationer och en annan är barnkonventionens betydelse. Barnkonventionen tar inte bara upp *barnets bästa* utan även att *barn har rätt till kontakt med båda föräldrarna*. Förutom detta spelar den jämställdhetsdebatt som pågått sedan 1970-talet in. Mycket pekar på att växelvis boende har kommit för att stanna och troligtvis kommer att bli än vanligare i framtiden.

I mitt arbete som socionom och skolkurator möter jag dagligen barn och föräldrar med växelvis boende. Att växelvis boende blivit norm vid separationer och skilsmässor märks i berättelserna hos dem jag möter. Min uppfattning är att diskurser om *barnets bästa* och att *barn har rätt till båda sina föräldrar* påverkar både föräldrar och barn i praktiken. För många av de föräldrar och barn jag möter i mitt arbete är mitt intryck att det är givet att barnen ska vara lika mycket hos mamma som hos pappa efter en separation.

Växelvis boende är ett relativt nytt fenomen både i Sverige och internationellt. Det har forskats mycket kring skilsmässor och gemensam vårdnad. Däremot är växelvis boende ett tämligen outforskat område, enligt de sökningar jag har gjort vilka dock inte gör anspråk på att vara uttömmande. I Sverige pågår just nu två intressanta forskningsprojekt om växelvis boende, det ena inriktar sig främst på barnens situation och det andra tar även in föräldrarnas erfarenheter. Vad gäller konstruktioner av föräldraskap vid skilsmässor och växelvis boende

finns det en del internationell forskning men i ett svenskt sammanhang är detta till synes utforskad mark.

Föräldrar med växelvis boende är en slags föregångare eller pionjärer i det här sammanhanget. De utforskar en helt ny familjeform och deras barn är den första generationen som växer upp med varannan veckas boende. Föräldrarna har inga tidigare modeller att titta på eller luta sig emot utan de går i bräschen för en helt ny typ av familjeliv. Intervjuerna vittnar om att dessa föräldrar följer två olika spår. Vissa tar helt avstånd från den heterosexuella kärnfamiljen som modell medan andra använder kärnfamiljen som ram för familjelivet trots att familjen splittrats. I det senare fallet talar man om *bi nuclear family* (Kurku-Suoinen 2000) eller *den separerade kärnfamiljen* (Eriksson 2011). I den här studien vill jag uppmärksamma och lyfta fram hela gruppen föräldrar med växelvis boende och deras olika bilder av föräldraskap och växelvis boende. Bilder som innehåller både glädje och sorg men till stor del kännetecknas av en föreställning om att man ändå gjort rätt.

”Vi vill tala om glädjen som också kan komma ur en skilsmässa. För bredvid sorgen finns lyckan, bakom smärtan finns njutningen och ovanför skulden flyger friheten”. Dessa ord kommer från baksidestexten av antologin Happy Happy (Sveland & Wennstam 2011). I Happy Happy beskriver kända kvinnor vilken positiv kraft som kan komma ur skilsmässor och separationer och det väckte stor debatt under 2011. Diskussionen kring Happy Happy pågick samtidigt som mitt uppsatsarbete var i sin linda. Inspiration hämtades från olika håll och delvis från den här debatten men främst från forskning om barn, familjer och separationer. Till slut ledde detta in på föräldrars tal om växelvis boende och studieobjektet formulerades: *separerade föräldrars tal om/konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende*.

Trots att det blir allt vanligare med nya familjekonstellationer lever fortfarande föreställningen om den heterosexuella kärnfamiljen kvar på många håll. Ett ideal som har sitt ursprung i 1800-talets borgerliga kultur (Frykman & Löfgren 1979). Oavsett om man lever i enförälderfamilj, styvfamilj, homosexuell familj, polyfamilj eller har växelvis boende får man brottas med invanda föreställningar och normer som definierar vad som är en ”riktig” familj. Burr (2003) menar att vi är historiska och kulturella varelser vilket påverkar vår syn på världen och vår världsbild och identitet förändras över tid. Detta gäller även vår syn på vad som är en ”riktig” familj och inte. Dessa förändringar går långsamt och de inbegriper både människors föreställningar och politiska beslut och lagstiftning.

Socionomer kommer i sitt dagliga arbete i kontakt med samhällets orättvisor och missförhållanden. Att lyfta fram marginaliserade grupper och ifrågasätta invanda föreställningar och normer är en viktig del av socionomers arbete. I den här studien är utgångspunkten ett kritiskt förhållningssätt där den teoretiska ansatsen utgår från postmodernism, socialkonstruktivism, föräldraskap och kön som konstruktion samt kritisk diskursanalys. Förhoppningen är att synliggöra gruppen föräldrar med växelvis boende och lyfta fram konstruktioner av föräldraskap som inte annars kommer fram men även att ifrågasätta cementerade föreställningar om föräldraskap och familjeliv.

Studiens syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att identifiera och beskriva diskurser som omgärdar växelvis boende genom att analysera föräldrars tal om/konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende. Föräldrar vars barn bor växelvis hos de båda föräldrarna.

Studien syftar dessutom till att synliggöra föräldrar med växelvis boende och genom ett kritiskt förhållningssätt ifrågasätta invanda föreställningar om föräldraskap och familjeliv.

Förhoppningen är att den här studien ska generera nya insikter inom fältet så som att på ett teoretiskt plan öka kunskapen om föräldrar med växelvis boende och deras situation och på ett praktiskt plan öka förståelsen för olika familjeformer som växelvis boende.

Dessutom är förhoppningen att resultaten ska kunna spridas till föräldrar med växelvis boende, berörda yrkesgrupper men även andra som är intresserade.

Syftet kan brytas ner och konkretiseras i följande frågeställningar:

- Hur talar föräldrar med erfarenhet av växelvis boende om detta?
- Hur konstruerar de föräldraskap i sina utsagor – sitt eget och andras?
- Hur könas detta tal?
- Vilka diskurser kan urskiljas i föräldrarnas tal om föräldraskap och växelvis boende?
- Hur kan dessa förstås?
- Hur samspelar de olika diskurserna med varandra?

Begrepp

I den här texten förekommer ett antal termer så som *wæxelvis boende*, *skilsmässa*, *separation*, *konstruktioner* och *diskurs* med högre frekvens vilket jag är väl medveten om. I den mån det varit möjligt har jag försökt att undvika ytterligare upprepningar. Dessa termer är centrala för den här studien och ersättningsord och synonymer skulle medföra att den bärigheten jag eftersträvar i studien riskeras.

Uppsatsens disposition

I *kapitel 1* introduceras studien samt dess syfte och frågeställningar.

I *kapitel 2* presenteras en historisk tillbakablick samt aktuell situation kring växelvis boende idag. Här redogörs för statistik samt resultat från rapporter och utredningar.

I första delen av *kapitel 3* ges en överblick av det forskningsfält som berör barn och föräldrar med växelvis boende samt en presentation av aktuella forskningsprojekt i Sverige idag. I andra delen riktas fokus mot konstruktioner av föräldraskap och växelvis boende.

I första delen av *kapitel 4* presenteras de teoretiska perspektiv som varit utgångspunkten för den här studien; postmodernism, socialkonstruktivism, föräldraskap som konstruktion, kön som konstruktion och kritisk diskursanalys. I andra delen redogörs för metodologiska

överväganden som metodval, urval, genomförande av intervjuer, bearbetning och analys av materialet, kvalitetsreflektioner och etiska överväganden.

I *kapitel 5* introduceras det empiriska materialet. Konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende presenteras. Resultat och analys integreras för att ge en mer sammanhängande bild.

I *kapitel 6* avslutas studien med en sammanfattande diskussion om samspelet mellan de olika diskurserna samt en familjepolitisk diskussion.

Växelvis boende i Sverige

I följande kapitel kommer en historisk bakgrund och aktuell situation att presenteras. Allra först riktas blicken mot en historisk kontext; tidig lagstiftning kring barn och föräldrar, hur kärnfamiljen blev ett begrepp, välfärdsstatens framväxt, skilsmässofrågan och familjelagstiftningen från 1970-talet och framåt. Därefter beskrivs växelvis boende idag; barns boende efter en separation och föräldrar och barn med växelvis boende. Slutligen diskuteras växelvis boende i framtiden. Mot den här bakgrunden är syftet att förstå hur föräldrar med växelvis boende konstruerar sitt föräldraskap.

Historisk tillbakablick

Tidig lagstiftning kring barn och föräldrar

Förhållandet mellan barn och förälder var i stort sett oreglerat innan 1734 års lag. Faderns makt och bestämmanderätt över de äktenskapliga barnen var stark. Det fanns dock lagstiftning kring de utomäktenskapliga barnen (SOU 1995:79).

Även i 1734 års lag var bestämmelserna kring föräldrar och barn få. Vårdsnaden innefattade rätt och plikt för föräldrarna att ta hand om barnet och sörja för det. Föräldrarna hade viss rättslig makt som rätt att ha barnet hos sig, bestämma vistelseort, att fatta beslut avseende uppfostran och att tukta det. Vem som skulle ha barnet hos sig vid äktenskapsskillnad avgjordes enligt 1743 års lag i domstol. Förhållandet mellan föräldrar och barn reglerades enligt bestämmelserna i 1743 års lag fram till 1916-1920 då den första egentliga barnlagstiftningen infördes i Sverige (*ibid*).

År 1917 antogs en lag om barn utom äktenskapet och år 1920 kom en lag om barn inom äktenskapet. Dessa lagar reglerade vårdsnaden om barnet som innebar att föräldrar som var gifta fick gemensam vårdnad och kvinnor som fött barn utom äktenskapet fick ensam vårdnad (SOU 2005:43). Genom lagarna om barn utom och inom äktenskapet infördes ett nytt begrepp: vårdnad. Uttrycket är en förkortning av omvårdnad för att komma ifrån föråldrade begrepp som föräldramakt och föräldramyndighet. Lagstiftningen ville betona föräldrarnas ansvar att barnen skulle växa upp under goda förhållanden (SOU 1995:79).

Familjebegreppet -kärnfamiljen blir norm

Synen på relationerna mellan föräldrar och barn genomgick stora förändringar under 1800-talet. I det gamla bondesamhället hade familjebegreppet ingen central plats utan det var gården och gårdshushållet som var utgångspunkten i det sociala livet. Det var först i 1800-talets borgerliga kultur som kärnfamiljen växte fram. Inbyggt i 1800-talets borgerliga äktenskap fanns en asymmetri som haft betydelse för 1900-talets äktenskapsmönster där kärnfamiljen blivit norm. Samtidigt har samma asymmetri haft betydelse för kampen mot traditionella könsroller (Frykman & Löfgren 1979).

Välfärdsstatens framväxt och skilsmässofrågan

I mitten av förra seklet växte välfärdsstaten fram och samtidigt lyftes skilsmässofrågan på bred front i Sverige. Det blev vanligare med skilsmässor. Inom politiken, juridiken, det sociala arbetet, människovetenskap, sociologi och psykologi kom frågor om skilsmässobarn och deras föräldrar upp på agendan (Bergman 2011). Välfärdstanken inbegrep alla medborgare och då även barn som växte upp med skilda eller separerade föräldrar.

Familjen har ställts i centrum för befolkningspolitiken, sådan den hittills diskuterats både i vårt land och i denna framställning. Sammanhållningen mellan ett par äkta makar är främsta villkoret för ett hem för barnen. Men detta får inte leda till att ofullkomligare varianter alldeles förbises. När dessa benämns stympade eller ofullständiga familjer är avsikten tvärtom att betona hur många fler familjeliknande hemkombinationer som skulle kunna åstadkommas för de barn som saknar endera eller bägge av föräldrarna. I ett befolkningspolitiskt program får inte ens de alldeles hemlösa barnen förgätas, ty även de blir framtidens medborgare. Det är lika angeläget att tillförsäkra goda livsbetingelser åt dem som åt barnen i de fullständiga familjerna (Myrdal 1944 s. 375).

Alva Myrdal var en av dem som lyfte frågan om skilsmässobarnen och menade att alla barn oavsett familjeförhållande skulle tillförsäkras goda uppväxtvillkor. Enligt Bergman (2011) hade det alltid funnits barn som saknat en förälder men att barn bodde med en förälder när den andra föräldern fanns i livet var nytt på den här tiden.

Anledningarna till att barn 16-17 år bor skilt från någon av sina föräldrar.

	Bor med båda föräldrarna	Bor ej med båda föräldrarna pga.				Summa
		Separation	Dödsfall	Föräldrar aldrig bott ihop	Annat skäl	
1916-1925	78	1	18	1	2	100
1926-1935	78	2	15	3	2	100
1936-1945	82	2	12	2	3	100
1946-1955	80	6	9	2	3	100
1956-1965	82	7	6	2	2	100
1966-1975	84	9	4	2	1	100
1976-1985	77	15	4	3	1	100
1999	66	25	3	5	0	100
2008	59	32	3	5	0	100

Källa: SCB

Fram till 1950-talet var det vanligare att barn bodde med en förälder p. g. a. dödsfall än på grund av skilsmässa.

1930- och 1940-talens befolkningspolitiska offensiv gjorde att barnfamiljer hamnade i fokus bland politiker och professionella. Det innebar att intresset även riktade sig mot skilsmässobarn och deras föräldrar. Skilsmässofrågan berörde dessutom föräldrar från alla samhällsklasser. Tidigare hade politiker och reformatorer huvudsakligen inriktat sig mot arbetarklassens problem. Det ökade antalet skilsmässor innebar att medelklassens problem blev mer synliga (Bergman 2011).

I och med välfärdsstaten framväxt blev det också vanligare att föräldraskap blev föremål för åtgärder av samhällets praktiker och experter. Under åren 1940-1973 var barnavårdsmannainstitutionen en avdelning inom de kommunala barnavårdsnämnderna. Dessa barnavårdsmän hade som uppgift att stödja barn i skilsmässofamiljer. Det stöd som erbjöds var samtidigt förbundet med kontroll av barns omvårdnad och hur föräldrarna utövade sitt moderskap respektive faderskap (*ibid*).

Som ett resultat av det arbete som gjordes av både politiker och professionella under 1930- och 1940-talen för att få befolkningsfrågan och intresset för barn och familjer på agendan trädde föräldrabalken som reglerar rättsförhållanden mellan barn och föräldrar i kraft 1950 (SOU 2011:43).

Familjerättslagstiftning från 1970-talet och framåt

Det familjerättsliga arbetet i Sverige har sedan 1970-talet genomgått betydande förändringar som alla har haft gemensamt att de syftat till att stärka barns och föräldrars intressen vid familjerättsliga konflikter.

Under 1970-talet infördes bestämmelser för att stärka pappors rätt att få vårdnaden även om föräldrarna inte var gifta med varandra. Det blev en möjlighet för föräldrar som inte var gifta eller skilda att efter prövning i domstol få gemensam vårdnad. Man tog även bort termerna ”barn i äktenskap” och ”barn utom äktenskap” ur lagstiftningen (SOU 2005:43).

Grunderna för beslut om vårdnad och umgänge ändrades under 1980-talet i syfte att stärka barnets rättsliga ställning. Det blev möjligt för föräldrar som inte bodde ihop eller var skilda att få gemensam vårdnad utan att gå till domstol. Det slogs även fast att barnets vårdnadshavare har ansvar för att barnets behov av umgänge med den andra föräldern tillgodoses (*ibid*).

Ytterligare reformer kom under 1990-talet som bl. a innebar att ogifta föräldrar kunde få gemensam vårdnad genom en anmälan till socialnämnden i samband med att faderskapet fastställdes. Samtidigt fastställdes att alla kommuner skulle erbjuda samarbetsamtal. Det kom även bestämmelser som stärkte skyddet för barnet och innebar att domstolen vid beslut om umgänge skulle beakta risken att barnet vid umgänge blev utsatt för bl. a övergrepp. Dessutom kom nya bestämmelser om att domstolen skulle ta hänsyn till barnets egen vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Den förändring som har haft störst betydelse för framväxten av växelvis boende är 1998 års reform som syftade till att göra det lättare för föräldrar att komma överens och underlättade ytterligare för gemensam vårdnad. I och med denna reform blev det möjligt för domstolen att besluta om vem av föräldrarna barnet skulle bo med och således även besluta om växelvis boende (*ibid*).

Växelvis boende idag

Barns boende efter en separation

Här får vi en överblick över barns boende efter en separation. Det är svårt att säga exakt hur många barn som har växelvis boende då man bara kan vara folkbokförd på en adress. Dock finns uppgifter från både SCB och Försäkringskassan som försöker att kartlägga hur många

barn som har växelvis boende. Statistik från SCB visar att 28 procent av barn med skilda föräldrar hade växelvis boende 2006-2007 medan en annan rapport från SCB (2011) pekar på att 18 procent av dessa barn bor växelvis. Ytterligare en studie från Försäkringskassan (2011) visar att hela 40 procent av barn med skilda föräldrar bor växelvis. Det troliga är att siffran hamnar någonstans mitt emellan dessa resultat.

Resultaten från SCB (2011) tyder på att tre av fyra eller 74 procent av barnen i undersökningen bor i intakta familjer med båda sina föräldrar. Andelen minskar ju äldre barnen blir. Bland 1-åringarna bor mer än nio av tio med både mamma och pappa medan andelen bland 17-åringar är knappt sex av tio. Samma undersökning visar att 65 procent av barn med skilda föräldrar bor enbart eller större delen av tiden med sin mamma. Det är alltså fortfarande vanligast att bo med mamma om man har särlevande föräldrar. 17 procent bor enbart eller större delen av tiden med sin pappa och 18 procent bor enligt den här undersökningen växelvis lika mycket hos både mamma och pappa. Undersökningen visar att även om man bor enbart med den ena föräldern så har man ofta regelbunden kontakt med den andra föräldern (*ibid*).

Boende efter en separation, efter ålder 2008-2009

Boende bland barn med separerade föräldrar 2008-09					
Barn 0-17 år efter ålder	0-5 år	6-9 år	10-12 år	13-15 år	16-17 år
bor enbart med mamma	62	59	54	61	61
bor enbart med pappa	21	11	11	11	20
bor mest med mamma, lite m pappa	4	4	4	5	4
bor mest med pappa, lite med mamma	2	2	2	1	2
bor växelvis lika mkt m båda föräldrar	11	23	28	21	13

Källa: SCB

De flesta barn har kontakt med både mamma och pappa och det är vanligast med växelvis boende i skolåldern då barnen är mellan 6-15 år. Det finns dock barn som aldrig träffar en av föräldrarna och då är det vanligast att man inte har kontakt med pappa. Ett av tio barn mellan 10-18 år som bor med pappa träffar sällan eller aldrig sin mamma och två av tio barn som bor med mamma träffar sällan eller aldrig sin pappa. Flickor mellan 16-18 år träffar sin pappa mer sällan än yngre flickor (SCB 2011).

Boende efter en separation 0-18 år, efter kön 2008-2009

Boende bland barn med separerade föräldrar 2008-09			
Barn 0-17 år efter kön	Pojkar	Flickor	Båda
bor enbart med mamma	57	63	60
bor enbart med pappa	17	13	15
mest m mamma, lite m pappa	5	3	4
bor mest m pappa, lite m mamma	2	2	2
växelvis lika mkt m båda föräldrar	20	18	19

Källa: SCB

Enligt tabellen ovan är det något vanligare att pojkar har växelvis boende än flickor.

Resultaten från Försäkringskassan (2011) skiljer sig något från de från SCB (2011) då de visar att växelvis boende är den enskilt vanligaste boendeformen bland barn med skilda föräldrar. Den visar även att det är lika vanligt att barn bor mest hos eller enbart med den ena föräldern, oftast mamman. Enligt den här rapporten är växelvis boende vanligast i åldern 3 till 14 år men man ser också att många barn förändrar sitt boende under åren.

Faktorer bakom växelvis boende

Här får vi en bakgrund till varför fler och fler föräldrar har växelvis boende för sina barn och vi berör även frågan om vilka föräldrar som väljer växelvis boende.

Ökningen av antal barn som bor växelvis kan ses mot bakgrund av FN:s konvention för barns rättigheter eller barnkonventionen som blev internationell lag 1990. Enligt artikel 18 ska båda föräldrarna ta gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling och enligt artikel 9 ska ett barn inte skiljas från sina föräldrar utom när det är för barnets bästa och barn som är skilt från sina föräldrar har rätt att träffa dem regelbundet (Unicef 2012). Detta innebär att det är en rättighet enligt barnkonventionen att ha regelbunden kontakt med båda sina föräldrar. I och med att barnkonventionen ratificerades har man också bedrivit ett mer medvetet barnrättsarbete. Både SOU 2011:51 och SCB (2011) tar upp barnkonventionens betydelse för barnrättsarbetet i Sverige. Enligt SOU 2011:51 har det barnrättsarbete som bedrivits i Sverige under de senaste två decennierna inneburit fokus på barns behov och rätt till utveckling. Enligt utredarna har detta lett till att både föräldrar och samhälle tar större hänsyn och visar större intresse för barn och deras behov och då även behovet av att ha tillgång till båda sina föräldrar.

Sedan 1970-talet har samhället genom olika lagar och reformer verkat för att stärka barns och föräldrars intressen. En faktor som haft betydelse för att det växelvisa boendet ökat är att gemensam vårdnad blivit alltmer vanligt. I SOU 2011:51 har man kommit fram till att det finns ett samband mellan 1998 års vårdnadsreform, då gemensam vårdnad blev huvudregel

efter en skilsmässa, och en ökad medvetenhet bland särlevande föräldrar om barnets behov av båda föräldrarna.

Aktuella undersökningar visar att det finns vissa gemensamma drag för dem som väljer växelvis boende; konfliktnivån är lägre än för andra särlevande föräldrar, man har ett relativt jämställt föräldraskap och utbildningsnivån är hög.

Vad gäller konfliktnivåer så visar internationell forskning att de som väljer växelvis boende har lägre konfliktnivåer än dem som har ensam vårdnad. Resultaten från Försäkringskassan (2011) styrker detta och pekar på att föräldrarnas samarbete kring barnet fungerar bättre vid växelvis boende än när barnet bor huvudsakligen hos en förälder.

I fråga om jämställdhet så tyder resultaten från SOU 2011:51 på att föräldrar med växelvis boende redan innan separationen delade på ansvaret för barnen. Man menar att den utvecklingen som varit i Sverige sedan 1970-talet med ett mer jämställt föräldraskap haft betydelse för att vi idag har ett mer delat omsorgsansvar om barnen. Dessutom poängterar man att det är mycket som talar för att växelvis boende och delat omsorgsansvar kommer att vara normativt i framtiden. Rapporten från Försäkringskassan (2011) uppvisar ett liknande resultat. Utredarna ser ett samband mellan delat föräldrapenninguttag och växelvis boende. Det är vanligare med växelvis boende bland föräldrar som delat lika på föräldrapenningen jämfört med föräldrar där den ena föräldern tagit ut större delen.

Avseende utbildningsnivå så pekar undersökningen från Försäkringskassan (2011) på att utbildningsnivån har betydelse för valet av växelvis boende, ju högre utbildning föräldern har desto vanligare är det med växelvis boende.

Växelvis boende i framtiden

Växelvis boende är påverkat av diskurser som *barnets bästa*, *barns rätt till båda sina föräldrar* och *jämställdhet* och fler och fler föräldrar anser att växelvis boende är det mest naturliga och självklara alternativet för barnen efter en separation. Ett jämställt föräldraskap är en självklarhet för de flesta idag och många föräldrar vill dela på ansvaret för barnen även efter en separation. Undersökningar och rapporter pekar dock på vissa utvecklingsområden som bör beaktas för att den här nya familjeformen ska fungera så bra som möjligt för både barn och föräldrar.

I SOU 2011:51 har man tittat närmare på utvecklingen av växelvis boende och om växelvis boende är bra eller dåligt för barnet. Resultaten pekar på att det är viktigt att ta hänsyn till faktorer som *barnets bästa* och till *barnets rätt till båda föräldrarna*. Dessutom menar man att föräldrarna ska kunna samarbeta och var flexibla att ändra sina boendeförhållanden om barnets behov förändras. Förutom detta har man kommit fram till att det är viktigt att barnet själv vill bo växelvis och trivs med det. Föräldrarnas bostäder ska ligga någorlunda nära varandra och båda föräldrarna bör ta ansvar för barnets skola och fritidsaktiviteter. Det är också angeläget att barnet känner tillhörighet i båda familjerna och har en egen plats i respektive bostad.

Trots stora förändringar de senaste åren vad gäller synen på familjeliv och vad som är en familj så bygger fortfarande de flesta lagar och regler som rör barn och föräldrar på den heterosexuella kärnfamiljsnormen. En rapport från Försäkringskassan (2011) visar att socialförsäkringsförmåner som barnbidrag, flerbarnstillägg och vårdbidrag inte är anpassade

för andra familjeformer som växelvis boende. Resultaten pekar på begränsningar när det gäller att dela på förmåner och utredarna menar att detta kan bidra till ytterligare konflikter mellan föräldrarna. För att underlätta för föräldrar och barn med växelvis boende har man kommit fram till att dessa förmåner bör anpassas så att de passar även dem.

Samtidigt som lagar och reformer verkar för att föräldrar ska ta ett gemensamt ansvar för barnen och det växelvisa boende ökar visar forskning att växelvis boende inte passar alla barn. I SOU 2011:51 tar man upp rättvisetänkande som en riskfaktor vid växelvis boende. Det finns en risk att man som förälder glömmer bort att det är barnens behov som ska styra och istället hävdar att man har rätt till att ha barnen exakt halva tiden. Resultaten från utredningen pekar även på att det finns en risk att växelvis boende ses som en standardlösning och man anser att detta bör motverkas då det finns risk att barnen hamnar i kläm.

En rapport från Socialstyrelsen (2012) som kom i maj i år visar att ungdomar med växelvis boende på olika sätt mår bättre än andra ungdomar med separerade föräldrar. De löper lägre risk för låg livskvalité, bristande tillfredsställelse i skolan, psykisk ohälsa och mobbning. Tio procent av ungdomarna i undersökningen hade växelvis boende och de visade genomgående på bättre förhållanden än dem som bodde enbart eller mest med en av föräldrarna. Det kan delvis förklaras med att de var mer nöjda med relationen till föräldrarna men också de ekonomiska förutsättningarna. Slutsatsen blir att det är gynnsamt för ungas välmående att ha tillgång till båda sina föräldrar i vardagen. (Socialstyrelsen 2012).

Forskningsfält

I det här kapitlet beskrivs ett internationellt forskningsfält. Eftersom forskningen om barn och skilsmässor i Sverige är begränsad så kommer fokus att ligga på internationell forskning. Tanken är att först ge en överblick över forskning kring barn, föräldrar och konfliktnivåer vid skilsmässor, gemensam vårdnad och växelvis boende för att till slut landa i forskning kring konstruktioner av föräldraskap och växelvis boende. Avsikten är att placera mitt specifika område inom ett forskningsfält som sedan får utgöra förståelsen av det empiriska materialet. Först kommer dock redogöras för hur litteratursökningen gått till.

Litteratursökning

För att söka relevant forskning inom ämnet växelvis boende användes olika sökmotorer vid Göteborgs universitets hemsida; Summon supersök, JSTOR, Pro Quest, Social Sciences, GUNDA och Tidskrifter samt hemsidan uppsatser.se och Google. Uppslag på relevant forskning inhämtades från min handledare och andra forskare inom fältet. Kontakt togs med Elvis-projektet som är en nationell studie om växelvis boende i Sverige. Projektet är en del av Chess, Centre for Health and Equity Studies eller Centrum för ojämlikhetsforskning som är ett samarbete mellan Stockholms universitet och Karolinska institutet. Referenslistor från angränsande studier samt litteratur, vetenskapliga artiklar och rapporter har varit till stor hjälp.

Vid sökning efter nationell forskning inom ämnet användes sökord som; skilsmässa, separation, växelvis boende, perspektiv på växelvis boende, delad vårdnad, gemensam vårdnad, jämställdhet, skilsmässa och jämställdhet, diskurs och jämställdhetsdiskurs, moderna familjer, konstruktioner av växelvis boende, att göra växelvis boende och konstruktioner av föräldraskap/moderskap/faderskap.

Vid sökning efter internationell forskning användes sökord som; divorce, child and divorce, parent-child relation and divorce, post divorce childhood, children in double living arrangement, joint custody, shared custody, gender and divorce, modern families, joint physical custody, co-parenting, joint legal custody, construction of joint physical custody och doing joint physical custody.

Forskningsfältet kring skilsmässor är oerhört stort. Sökordet ”divorce” gav 65000 träffar i databasen JSTOR och de flesta studier och rapporter kommer från USA.

Till en början användes sökordet children in double living arrangement men det gav inte särskilt många träffar. Vid genomgången av vetenskapliga artiklar hittades begrepp som joint custody och shared custody. Dessa stämde bättre överens med vårt svenska begrepp växelvis boende. Först efter kontakten med Elvis-projektet klargjordes att *joint physical custody* samt *co-parenting* motsvarar den svenska termen växelvis boende. Detta underlättade sökandet avsevärt. Man skiljer mellan joint custody som motsvarar gemensam vårdnad och joint physical custody som motsvarar vårt begrepp växelvis boende. Det finns ytterligare ett begrepp som ofta förekommer i detta sammanhang; joint legal custody, som motsvarar gemensam rättslig vårdnad.

Genomgången visade att växelvis boende inte enbart är ett nordiskt fenomen utan förekommer i bl. a Australien, Storbritannien, Danmark, Holland och USA (Leva.nu 2012).

För att få en övergripande bild av kunskapsläget fördjupade jag mig i ett antal studier från Sverige, Norge, Finland, Nederländerna, Israel och USA. Dessutom gick jag igenom en studie som bygger på ett samarbete mellan Sverige, Finland, Danmark, Grönland, Island och USA där man undersökt tillfredsställelsen i livet bland barn i olika familjestrukturer i 36 västerländska industriländer. För att få ett historiskt perspektiv på forskningsfältet är två av studierna från 1980-talet medan resten är från 2000-talet.

Barnens situation vid växelvis boende

Forskning visar att barn med växelvis boende eller gemensam vårdnad oftast mår bättre än de barn som vuxit upp i andra icke intakta familjekonstellationer.

Flera studier visar att barn med växelvis boende klarar sig minst lika bra och har en större tillfredsställelse i livet jämfört med dem som bara bor med en förälder (Bjarnasson et al. 2010; Spruijt & Duindam 2010). Enligt Bjarnasson et al. (2010) behöver föräldrar som är villiga att dela på ansvaret för barnen och ha växelvis boende inte oroa sig för att barnen ska må sämre än barn i andra icke intakta familjekonstellationer. En amerikansk studie visar att barn med växelvis boende eller gemensam vårdnad är mer välfungerande än barn som vuxit upp med en förälder med ensam vårdnad. Man har kommit fram till att barn som haft tillgång till sin pappa är mer välfungerande. Det behöver inte nödvändigtvis hänga samman med växelvis boende då barn med gemensam vårdnad ofta tillbringar mer tid med sin pappa (Bauserman 2002).

En jämförande studie mellan olika västerländska industriländer visar att flickor ligger i genomsnitt på lite lägre nivåer när det gäller mående jämfört med pojkar men att nivåerna varierar mellan olika länder (Bjarnasson et al. 2010).

Samma studie har kommit fram till att barn i Norden som tar del av det nordiska välfärdssystemet överlag mår bättre än barn från andra länder. Resultaten från den här studien visar att detta gäller alla barn i Norden utom dem som bor med ensamstående pappa. De ligger enligt studien på samma nivåer av tillfredsställelse i livet som barn från andra länder utanför Norden (*ibid*).

Sammantaget visar forskning att barn mår bra av att ha kontakt med båda sina föräldrar efter en separation. Studier visar att de som har god kontakt med sin pappa blir mer välfungerande samtidigt som andra studier visar att de som *bara* bor med pappa mår sämre än andra barn.

Forskare är överens om att det är viktigt att se till barnets bästa. I en norsk studie har man kommit fram till att växelvis boende kan fungera bra för många barn men man poängterar samtidigt att man inte kan säga om växelvis boende fungerar för alla eller de flesta barn. Författarna anser att principen om barnets bästa bör vara utgångspunkten för varje enskilt barn när det gäller valet av boende efter en separation (Skjörten, Barnlindhaug & Lidén 2007).

En svensk studie visar att barnens syn på familjen i flera avseenden skiljer sig från vuxenvärldens syn. Barnen uttrycker att det är relationerna som avgör vilka som utgör familjen och blodsband och juridiska band har mindre betydelse. Barnen i den här studien ger en positiv bild av varannan-vecka-familjen där de bl. a har möjlighet att skapa en nära relation med båda föräldrarna. Däremot uppger barnen att de upplevt fördomar och negativa föreställningar om hur det är att bo växelvis vilket de tyckt varit jobbigt (Berman 2010). Omgivningens syn på växelvis boende och att vara ensamstående varierar mellan olika länder. Enligt en jämförande studie mellan olika västerländska industriländer ser man att det fortfarande på vissa håll kan vara stigmatiserande att vara ensamstående mamma. Detta påverkar givetvis barnen och gör att det blir skillnad i välbefinnande bland barn som bor med ensamstående mamma eller i styvfamilj vid en jämförelse mellan olika länder (Bjarnasson et al. 2010).

Samma studie har kommit fram till att det ekonomiska välståndet i familjen påverkar barns välbefinnande. Om man tar hänsyn till det ekonomiska välståndet i familjen är barns tillfredsställelse i livet högre i familjer med växelvis boende jämfört med om man bor med ensamstående mamma eller pappa om man jämför mellan olika länder (*ibid*). Att jämföra välbefinnandet mellan olika familjekonstellationer och länder kan innebära svårigheter eftersom man inte vet om barnen mår bättre för att de har det bättre ekonomiskt ställt.

Relationen föräldrar och barn vid växelvis boende

Forskare världen över är överens om att barn mår bra av att ha kontakt med båda föräldrarna om det inte är så att barnet av någon anledning far illa hos någon av föräldrarna.

I en nederländsk studie har man kommit fram till att barn och föräldrar mår bäst i intakta familjer men att föräldrar och barn med växelvis boende mår bra, dock inte bättre än i de familjer där barnen bor hos modern och har regelbunden kontakt med fadern. I den här studien har man jämfört olika familjekonstellationer efter en separation och sett att mödrar mår sämst i familjer där fadern har ensam vårdnad och fäder mår sämst i familjer där modern har ensam vårdnad (Spruijt & Duindam 2010).

Om man tittar på hur barnen mår så visar en jämförande studie mellan olika västerländska industriländer att barn med ensamstående mamma, mamma- och styvpappa och växelvis boende har högst välbefinnande jämfört med de som bor med pappa eller pappa- och styvmamma. I den här studien drar man slutsatsen att *inte* bo med mamma har mer negativ inverkan på tillfredsställelsen i livet än att *inte* bo med pappa (Bjarnasson et al. 2010).

I Nederländerna har man även tittat på om barn mår bättre av att bo med en förälder av samma kön men det finns inget som tyder på det. Resultaten pekar på att pojkar som bor med en ensamstående pappa är de som mår sämst om man jämför olika grupper. (Spruijt & Duindam 2010).

Att det är positivt att ha kontakt med båda föräldrarna kom man fram till redan på 1980-talet. En amerikansk studie från mitten av 1980-talet visar att pojkar vars föräldrar har gemensam vårdnad har färre problem i uppförandet jämfört med dem där mamman har ensam vårdnad. Även föräldrarna med gemensam vårdnad visar på styrkor jämfört med föräldrar där mamman har ensam vårdnad (Shiller 1986).

Även en norsk studie styrker påståendet att det är positivt att ha kontakt med båda föräldrarna. Man har kommit fram till att växelvis boende kan fungera både för vuxna och barn och betonar att ett bra föräldrasamarbete och en bra kontakt mellan föräldrar och barn bidrar till att det fungerar att ha två hem för barnen. Vidare har man kommit fram till att det är viktigt att barnen själva vill ha växelvis boende. Barn har ofta en stark vilja att upprätthålla kontakten med båda sina föräldrar men samtidigt finns det en fara i att föräldrarnas behov av rättvisa ska överskugga barnens behov. Därför anser man att det är viktigt att fånga upp signaler från barnen och anpassa boendet efter barnets bästa (Skjörten, Barnlindhaug & Lidén 2007).

Att växelvis boende inte är något enkelt val betonas redan i en amerikansk undersökning från början av 1980-talet och man pekar på att barnens reaktioner är mycket individuella (Steinman 1981). Just den här individualiteten tar man även upp i den norska studien där man sett att syskon kan ha olika behov och att växelvis boende kan fungera bra för det ena syskonet samtidigt som det är bäst för det andra att bo bara hos den ena föräldern. Dessutom har man sett att mer än hälften av barnen inte fått vara med och bestämma om växelvis boende och att det fanns en tydlig koppling mellan medbestämmandegrad och ålder. Författarna menar att det är viktigt att det går att justera boendet efter hand och att det finns en lyhördhet för hur barnen har det. Man har sett att om barnen upplever det som om föräldrarna tycker att växelvis boende är det enda rätta så kan det vara svårt att komma med invändningar (Skjörten, Barnlindhaug & Lidén 2007).

I en amerikansk studie har man kommit fram till att gemensam vårdnad kan vara fördelaktigt i vissa fall bl a för att underlätta barnets kontakt med båda föräldrarna (Bauserman 2002). Forskning från Nederländerna styrker detta påstående då resultaten pekar på att banden mellan barnet och föräldrarna i familjer med växelvis boende där föräldrarna samarbetar blir lika starka som i intakta familjer. Man har även sett att banden är lite starkare än i familjer där barnet bor hos modern men har regelbunden kontakt med fadern. Forskarnas slutsatser är att bindningen mellan barnet och föräldern är starkare ju mer man träffas (Spruijt & Duindam 2010).

Resultat från en svensk studie visar att det kan vara både gynnsamt och ogynnsamt för små barn att ha växelvis boende beroende på samarbetsförmågan mellan föräldrarna och hur anknytningen till respektive förälder ser ut. Fördelarna ur ett anknytningsperspektiv är att barnet får möjlighet att knyta an till båda föräldrarna. Nackdelarna är om det blir för många uppbrott och separationer från barnets huvudsakliga omsorgsperson (Rosenlund 2011). En annan liknande studie visar att det finns en osäkerhet bland familjehemssekreterare när det gäller växelvis boende för små barn. Man efterfrågar mer forskning i ämnet (Ackert 2012). Dessa resultat går även att finna i en norsk undersökning där man sett att om barnen har en nära anknytning till båda föräldrarna blir övergången till växelvis boende lättare. Samtidigt har man också sett att om barnet har en närmare anknytning till den ena föräldern så kan övergången bli svår. I dessa fall anser man att man bör anpassa boendet efter barnet för att eventuellt på sikt verka för ett växelvis boende. Flera av de intervjuade barnen i studien började med att bo mest hos mamma för att vid en senare tidpunkt, när de själva ville, gå över till växelvis boende. De fick enligt författarna i slutänden ett lika nära förhållande till sina föräldrar som dem som börjat med växelvis boende på en gång (Skjörten, Barnlindhaug & Lidén 2007). I det här sammanhanget är det viktigt att beakta att anknytningsperspektivet utgår från den heterosexuella kärnfamiljen och att det finns vissa svårigheter när man applicerar den synen på nya familjeformer som har en annan konstellation.

Vidare visar den norska studien att föräldrarnas tid med barnen har betydelse för om de etablerar nya förhållanden. Man har kommit fram till att fler umgängespappor än pappor med växelvis boende flyttar ihop med en ny partner och för mammorna gäller det omvända. Med styvföräldrar följer ofta styvsyskon och en del får halvsyskon och studien visar att för vissa är detta en positiv upplevelse och för andra är det mer svårt. Man har kommit fram till att det är särskilt relationen mellan barnen och styvmamman som kan bli problematisk men barnen kan även uppleva att föräldrarna får mindre tid för dem (*ibid*).

Konfliktnivåer och växelvis boende

Konfliktnivåer är ett centralt tema vad gäller forskning kring barn, föräldrar och skilsmässor. Inom det fältet råder en enighet om att konflikter är skadliga för barnen oavsett familjekonstellation.

Konflikter i familjen är det som har störst inverkan på om barnen får problem både i intakta familjer och familjer med skilda föräldrar. Därför har man i en nederländsk studie mätt nivån på föräldrarnas konflikter i fyra olika jämförelsegrupper. Resultatet visar att allvarliga konflikter är det mest skadliga för alla familjemedlemmar i både intakta familjer och familjer med skilda föräldrar. I studien kom man fram till att familjer med växelvis boende har de lägsta nivåerna av konflikter innan själva skilsmässan medan nivåerna av konflikter efter skilsmässan inte skiljer sig mellan de olika jämförelsegrupperna (Spruijt & Duindam 2010). En amerikansk studie visar däremot att föräldrar med gemensam vårdnad har lägre konfliktnivåer både innan och efter skilsmässan (Bauserman 2002).

Gemensam rättslig vårdnad blev lag efter skilsmässa i Nederländerna i januari 1998 och efter det har antalet familjer med växelvis boende ökat drastiskt. I en nederländsk studie har man kommit fram till att detta inte behöver ses som en negativ utveckling men man anser samtidigt att växelvis boende inte bör rekommenderas till alla föräldrar som skiljer sig. Författarna poängterar att en viktig förutsättning för att växelvis boende ska fungera är att föräldrarna är kapabla att ta hand om sina konflikter. Barn och föräldrar med växelvis boende där föräldrarna samarbetar är enligt deras studie minst lika välfungerande som andra familjetyper efter en skilsmässa. (Spruijt & Duindam 2010). Vad gäller gemensam vårdnad så visar en amerikansk studie att föräldrar med gemensam vårdnad har lägre konfliktnivåer än dem med ensam vårdnad. Författaren anser att det finns en obefogad rädsla för att gemensam vårdnad ska vara skadlig för barnen på grund av föräldrarnas konflikter (Bauserman 2002). En jämförande studie mellan olika västerländska industriländer visar att svårigheter för föräldrarna att kommunicera är starkt förknippat med lägre tillfredsställelse i livet men att det inte går att se någon koppling mellan dålig kommunikation, familjestruktur och tillfredsställelse med livet (Bjarnasson et al. 2010).

En norsk studie visar att det finns ett samband mellan hur samarbetet mellan föräldrarna fungerar och hur nöjda föräldrarna är med växelvis boende. Studier visar att föräldrar som har ett bra samarbete också tycker att växelvis boende fungerar bra för barnen. Uppenbar fientlighet är belastande för barnen. Vidare har man kommit fram till att växelvis boende kan ha en positiv inverkan på föräldrakonflikter men att det inte är någon mirakelkur. En fjärdedel av föräldrarna i den norska undersökningen hade en konfliktfylld relation. Föräldraundersökningen visade att 16 procent menade att vardagsrutinerna var väldigt olika i de båda hemmen. Dessa hade också en konfliktfylld relation. Skillnaderna mellan vardagsrutinerna ökade när föräldrarna träffade nya partners. Samtidigt tyder intervjuerna

med barnen på att då bägge föräldrarna etablerar nya familjer kan detta bidra till att konflikterna dämpas (Skjörten, Barnlindhaug & Lidén 2007).

Innan vi går in på forskning om konstruktioner av föräldraskap och växelvis boende vill jag presentera två pågående nationella studier om växelvis boende.

Den första studien handlar om barns och ungas erfarenheter av växelvis boende. Syftet är titta närmare på barn och ungas egna uppfattningar om att växa upp i två hem. Studien är kvalitativ och man kommer att utgå från barnens berättelser. Projektansvarig är Rakel Berman fil mag. vid Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet (Stiftelsen Allmänna barnhuset 2012).

Den andra studien är Elvis- projektet vid Chess, Centrum för ojämlikhetsforskning vid Stockholms universitet. I Elvis-projektet studerar man växelvis boende för barn i olika åldrar, man undersöker samband mellan boendeform och barns välbefinnande, utveckling och sociala liv samt föräldrars erfarenheter (Chess 2012). Syftet med Elvis-projektet är att undersöka konsekvenserna av växelvis boende för barn mellan 0 till 18 år. Studien baseras bl. a på material från stora databaser och har både en kvantitativ och kvalitativ del (Bergström 2012). Delar av undersökningen presenteras i en rapport från Socialstyrelsen (2012) som tagits upp i kapitlet om Växelvis boende i Sverige. Vid personlig kontakt med Malin Bergström vid Elvis-projektet bekräftar hon att man i undersökningen kommit fram att barn som bor växelvis mår bra men något sämre än barn som bor i kärnfamilj men sämst mår barn som bor heltid hos en förälder (Bergström 2012).

Konstruktioner av föräldraskap och växelvis boende

Forskningsöversikten i de tidigare avsnitten fungerar som en fond för den forskning som kommer att behandlas i detta avsnitt och som i huvudsak ligger till grund för förståelsen av det empiriska materialet.

Enligt Kurku-Suoino (2000) som forskat kring gemensam vårdnad i Finland och England har föreställningen av vad som är bäst för barnet efter en skilsmässa sett olika ut genom tiderna. Vid 1900-talets början var bilden om vad som var bäst för barnet efter en skilsmässa präglad av ett *idealiserat moderskap* där mamman tog hand om barnet. På 1970-talet växte det fram ett nytt ideal som innebar att man utan att ta hänsyn till föräldrarnas kön ville säkerställa barnets välbefinnande. Resultatet av detta blev gemensam vårdnad som idag, i västvärlden, anses som den mest fullkomliga formen för barn efter en skilsmässa.

Vidare talar Kurku-Suoino (2000) om *bi-nuclear family* där föräldrarna avslutar sin relation men fortsätter att samarbeta kring barnet även efter separationen. Även Eriksson (2011) använder ett liknande begrepp: *den separerade kärnfamiljen*. Begreppet syftar på att även om föräldrarna separerat förväntas relationerna föräldrar och barn emellan fungera som innan separationen. Kurku-Suoino (2000) menar att forskning visar att det finns risker med den kultur med vänskapliga överenskommelser som vuxit fram inom familjerättssystemet i olika länder och som innefattar gemensam vårdnad och man undervärderar risken för våld i nära relationer i samband och efter en separation. Hon menar att föräldrarnas konflikter och den negativa innebörd dessa har på barnet minskar om man slipper samarbeta kring alla frågor som rör barnet.

Bergman och Hobson (2002) talar om att *göra män till fäder* och menar att den svenska diskursen om mäns identiteter och intressen innefattar deltagande faderskap och jämställdhet. I Sverige utgår man från en jämställd tvåförsörjar-familjemodell och mansvänligt i en svensk kontext har fått samma innebörd som fadersvänligt. Vidare menar de att Sverige är en av världens mansvänliga eller fadersvänliga stater när man ser till möjligheten för skilda och ogifta män att få gemensam vårdnad. Dessutom innebär faderskap i en svensk kontext skyldighet att ta hand om barnet känslomässigt snarare än att vara en ekonomisk stöttepelare. Även om Sverige är jämställt på många sätt så visar forskning att män som tar delat föräldransvar har svårare att göra karriär på arbetsmarknaden. Att *göra män till fäder* har inneburit ett faderskap med ökat deltagande utan att för den skull störa uppdelning av arbete i familjen eller könade ojämlikheter på arbetsmarknaden.

Andenaes (2005) har undersökt hur psykologin som disciplin bidrar till konstruktioner av omvårdnad och föräldraskap. Genom feministisk psykologi görs en dekonstruktion av den pågående norska debatten om föräldraskap och barnomsorg. I studien analyseras tre olika fenomen i det norska välfärdssystemet, varav ett är debatten om växelvis boende. I debatten om växelvis boende talar man om att *familjer behöver fäder*. Detta är en diskurs vars konstruktion enligt författaren underminerar och beskyller ensamstående mödrar och i huvudsak oroar sig för pojkar och inte barn i allmänhet. En annan diskurs som också återfinns i debatten om växelvis boende är *hinder för mäns deltagande i familjelivet* vars konstruktion enligt författaren beskyller kvinnorna för att vara ovilliga att släppa in männen. Vidare kommer hon fram till att diskursen om *barns rättigheter* har större legitimitet än diskursen om *jämställdhet mellan könen* i den norska debatten om föräldraskap och barnomsorg. Hon refererar till Bekkengen (2002) som menar att diskursen om barns rättigheter är så stark att den har blivit karaktäriserad som en obestridbar diskurs.

Vidare visar Andenaes (2005) resultat att barn ofta konstrueras som ett *abstrakt varande* fristående från dess kulturella och sociala miljö och att utvecklingen ses som en universell process med universella mål. Som en konsekvens av detta ses föräldrar som *faktorer* som ska utvärderas enligt deras kapacitet att möta barnens behov. Detta exemplifieras i debatten om växelvis boende. Praktiska aspekter som att driva ett hem och hjälpa barnet genom dagen tonas ned och bekräftas knappt vilket kan medföra att omhändertagandet av barnet riskerar att bli en tävling i känslor.

Konstruktionen av moders- och fadersrollen ser olika ut världen över samtidigt som det finns vissa gemensamma drag. Hacker (2005) analyserar hur faderskap och moderskap konstrueras och förhandlas under skilsmässoprocesser i Israel. Hon menar att processen vid skilsmässor och frågan om vårdnad är ett unikt tillfälle att studera hur människor konstruerar, förstår och agerar i sina identiteter och roller som föräldrar. Hon talar om diskursen om de *nya fäderna* där män har faderskapet som en central del av sin identitet. De konstruerar sina prioriteringar på ett sådant sätt att de ges möjlighet att till fullo delta i sina barns liv. I sin studie har hon dock kommit fram till att man oftast tar för givet att moderskapet innefattar omsorg om barnen och att faderskapet är ett vagt koncept som ännu saknar konkret mening. Studien visar att *myten om den goda modern* fortfarande lever kvar i Israel. Vidare menar hon att professionella har en betydelsefull roll när det gäller att påverka hur män och kvinnor tar tillvara sina rättigheter och skyldigheter som föräldrar. Lagstiftningen innehåller könade förväntningar och tvångsmedel som påverkar hur kvinnor och män skapar föräldraroller och identiteter. Den dagen när kvinnor och män i Israel och många andra länder ges möjlighet att skapa sina föräldraroller fria från könade sociala förväntningar och tvångsmedel är fortfarande långt borta.

Teoretiska perspektiv och metodologiska överväganden

I följande kapitel introduceras och diskuteras de kunskapsteoretiska perspektiv och metodologiska överväganden som studien utgår ifrån.

Utgångspunkten för uppsatsen är postmodernism och socialkonstruktivism vilket även inleder avsnittet om de kunskapsteoretiska perspektiven. Därefter behandlas föräldraskap som konstruktion – doing motherhood and fatherhood och kön som konstruktion – doing gender. Avsnittet avslutas med kritisk diskursanalys som också är en av grundstenarna i uppsatsen. Teoretiska begrepp används för att ringa in och definiera fenomen och få en bättre förståelse för materialet. För att kunna urskilja och förstå konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende används socialkonstruktivism i kombination med kritisk diskursanalys.

I avsnittet om de metodologiska övervägandena presenteras hur jag gått till väga för att samla in och bearbeta det empiriska materialet. Inledningen börjar med en diskussion om metodval för att sedan gå vidare till en beskrivning av urval och genomförande av intervjuer. Efter det kommer en utförlig genomgång av bearbetning och analys av materialet då läsaren får följa arbetets gång för att till sist avsluta med kvalitetsreflektioner och etiska överväganden.

Postmodernism

”When you rip the cloth off the umbrella, is the umbrella still an umbrella?” (Auster, sid 2006, s. 76). Citatet är hämtat från Paul Austers postmodernistiska novell *City of glass* i *The New York Trilogy*. Paul Austers romanfigur Stillman frågar sig hur vi ska kunna prata om saker som verkligen berör oss om vi inte ens hittar ord för ett trasigt paraply (Auster 2006).

Den postmodernistiska världsbilden är skeptisk och karaktäriseras av att gränser suddas ut och ingenting är på förhand givet. Postmodernismen utvecklades under den senare delen av 1900-talet och finns representerad inom olika områden som konst, litteratur, arkitektur, filosofi och samhällsvetenskap.

Enligt Burr (2003) har socialkonstruktivismen sitt ursprung i postmodernismen. Hon beskriver hur postmodernismen kan ses som en reaktion på modernismen samtidigt som de olika rörelserna existerar parallellt med varandra. Inom postmodernismen förkastar man tanken om att det finns en absolut sanning och man avfärdar idén om att världen förstås genom stora teorier. Istället betonar man samexistens, mångfald och variation i sätt att leva (*ibid*).

Ett exempel på en postmodernistisk syn på sexualitet och relationer är Giddens (1992) tal om *plastisk sexualitet* där sexualitet befriades från fortplantningens behov och *rena relationer* som skapas för sin egen skull och som inte nödvändigtvis måste regleras av ett äktenskap.

Socialkonstruktivism

I den här studien utgår jag främst från Burr (2003) som definierar det socialkonstruktivistiska perspektivet i fyra utgångspunkter.

- En *kritisk inställning till självklar kunskap* och detta inklusive vår egen kunskap som vi tar för given. Att vår kunskap om världen inte omedelbart kan betraktas som objektiv och opartisk sanning. Man använder begreppet kategorier och menar att verkligheten endast är tillgänglig för oss genom våra kategorier men vår kunskap och våra världsbilder motsvarar inte alltid verkligheten utan är ett resultat av hur vi kategoriserar världen.
- Att vi är *historiska och kulturella varelser* vilket påverkar vår syn på världen. Vår världsbild och identitet förändras över tid. Diskursivt handlande är en form av socialt handlande som bidrar till att skapa den sociala världen och bevara sociala mönster. Det finns egentligen inget rätt eller fel sätt att förstå världen utan det förändras över tid som t ex synen på barn som genomgått stora förändringar bara de senaste 50 åren.
- Det finns ett *samband mellan kunskap och sociala processer* och vårt sätt att uppfatta världen skapas och upprätthålls i sociala processer. Socialkonstruktionister är därför intresserade av alla former av social interaktion och framförallt språkets betydelse. Det är i det dagliga livet som den gemensamma kunskapen konstrueras människor emellan.
- Det finns ett *samband mellan kunskap och social handling*. Olika sociala världsbilder leder till olika sociala handlingar och det som anses naturligt om man har en världsbild kan vara helt otänkbart om man har en annan. Detta får direkta sociala konsekvenser. T ex har synen på alkoholister förändrats över tid från att de ansågs ansvariga för sina handlingar och kunde dömas till fängelse till att man idag erbjuder medicinsk och psykologisk hjälp. Hur vi konstruerar världen har betydelse för maktrelationer då det har betydelse för vad man tillåts göra och hur man behandlar varandra.

Begreppet socialkonstruktivism lanserades av sociologerna Peter L. Berger och Thomas Luckman i *The social construction of reality* (1967). De använder begreppen *typifiering* och *habitualisering* och beskriver hur *institutionalisering* sker då vanemässiga (habitualiserade) handlingar typifieras eller *kategoriseras*. Genom institutionalisering blir sociala aktiviteter *självklara* eller *naturliga* och då skapas gemensamma antaganden om verkligheten. Den institutionella världen upplevs som en objektiv verklighet. Utifrån detta utvecklas *konventioner* och *normer* som människorna kommer att följa. Genom att befinna sig i en institutionaliserad värld och genom att använda de konventioner eller *sanningar* som erbjuds skapas även individen av samhället (Berger & Luckman, 1967).

Det finns olika grader av konstruktivism, micro social constructionism eller stark konstruktivism (svensk översättning) samt macro social constructionism eller svag konstruktivism (svensk översättning). Förutom dessa begrepp talar man om strikt och kontextuell konstruktivism. Inom stark konstruktivism hävdar man att det *inte* finns något utom diskurserna och vår verklighet styrs av diskurser. Inom svag konstruktivism ser människan som en aktiv diskursanvändare där diskurserna existerar parallellt och i samverkan

med materiella och sociala strukturer, sociala relationer och institutionella praktiker. Makt är ett centralt begrepp inom svag konstruktivism och man är influerad av Michel Foucault (Burr 2003; Johansson 2006). I den här studien tillämpas svag konstruktivism där föräldrarna har rollen som aktiva diskursanvändare inom den sociala praktiken växelvis boende.

Förutom stark och svag konstruktivism så talar man även om strikt och kontextuell konstruktivism. Enligt Sahlin (2002) är det endast en gradskillnad mellan de senare begreppen. Inom strikt konstruktivism studerar man hur konstruktioner tar form utan att relatera till verkligheten medan man inom kontextuell konstruktivism sätter in konstruktionerna i en social och historisk kontext (*ibid*). Kontextuell konstruktivism och svag konstruktivism de varianter av konstruktivism som passar bäst in i den här studien då konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende sätts in i ett socialt och historiskt sammanhang.

Ett exempel på kontextuell konstruktivism är när Burr (2003) beskriver att människor har rollen som moraliska aktörer d v s att människans främsta mål är att konstruera sig själv och sitt handlande moraliskt försvarbart. Det innebär att man vill framställa sig själv i så god dager som möjligt och enligt de normer och värderingar som råder i samhället. I det här sammanhanget är det viktigt att beakta min egen roll som intervjuare och socionom vilken betydelse det har för hur intervjupersonerna väljer att framställa sig själva.

För att urskilja konstruktioner av föräldraskap tar jag hjälp av teorier kring dekonstruktion som innebär att man plockar isär konstruktioner för att se hur de är uppbyggda. Enligt Johansson (2006) kan fenomen dekonstrueras genom att man tittar på motsättningar och motsägelser, undersöker diskursers utveckling och genom diskursanalys.

Dekonstruktion (som metod) är alltså en sorts avmystifierande närläsning av texter, ett kritiskt sökande efter textens interna problem, efter arbiträra hierarkier och antaganden, efter motsättningar och inkonsistens.” (Järvinen 1996: 21-22).

Järvinen (1996) menar att en dekonstruktion inte fokuserar på förhållandet mellan text och verklighet utan på textens inre liv och förhållande till andra texter.

I denna studie har dekonstruktion använts för att studera hur föräldrar vars barn bor växelvis talar om detta och hur de konstruerar föräldraskap. Intervjumaterialet har analyserats och genom att söka efter ytterligheter, motsägelser men även gemensamma mönster har sex olika konstruktioner av föräldraskap vuxit fram.

Föräldraskap som konstruktion - doing motherhood and fatherhood

Föräldraskap konstrueras på olika sätt beroende på historiskt, socialt och kulturellt sammanhang. Bilden av faderskap och moderskap förändras över tid och påverkas av sociala och kulturella koder. I mitten av 1900-talet fanns ett hemmafruideal och konstruktionerna av föräldraskap såg annorlunda ut än idag. Då fanns en bild av att mamman skulle vara hemma med barnen och pappan skulle vara den som försörjde familjen. Konstruktionerna av moderskap och faderskap har förändrats och dagens syn på föräldraskap är bl. a präglad av en jämställdhetsdiskurs.

Det finns olika teorier kring konstruktioner av föräldraskap. Hacker (2005) har analyserat hur faderskap och moderskap konstrueras vid skilsmässoprocesser i Israel. Hon talar om diskurser kring *de nya fäderna* som har faderskap som en central del av sin identitet. Hennes forskning visar också på att *myten om den goda modern* fortfarande lever kvar. Även Johansson (2006) har i sin avhandling studerat konstruktioner av föräldraskap och särskilt bilden av "den ensamstående mamman" och "den frånvarande pappan". Hon gör en dekonstruktion av "den ensamstående mamman" och lyfter fram två olika bilder som hon benämner "den symbiotiska mamman" och "den omoraliska mamman". Vad gäller konstruktionen av "den frånvarande pappan" så framträder bilden av "den passive och outnyttjade pappan" och "den diskvalificerade pappan".

Myten om *den goda modern* är stark och diskursen om *den goda modern* är dominerande på de flesta håll i världen. Enligt Johansson (2006) finns det i Sverige trots förändringar på många andra områden en dominerande moderskapsdiskurs med krav och förväntningar på mödrar att ansvara för omsorg och beskydd av barnen.

Samtidigt menar Burr (2003) att det är vi själva som gör *gott moderskap*. Konstruktionen av "den goda modern" förändras över tid och som alla andra konstruktioner är den en del av samt påverkas av ett historiskt, socialt och kulturellt sammanhang.

Även synen på barn förändras över tid och idag finns en diskurs som säger att vi ska ha barnet i fokus och så långt det är möjligt se till *barnets bästa*. Den här diskursen påverkar på olika sätt konstruktioner av föräldraskap. Bekkengen (2002) menar att barncentrering numera utgör en samhällsnorm och därmed är en viktig mekanism för familjelivets organisering. Hon menar vidare att det idag råder en stark diskurs om att *barnet ska stå i centrum* och att det därför inte blir fullt ut tillåtet för män att *inte* representera en *barnorienterad maskulinitet*.

Kön som konstruktion –doing gender

Kön ses oftast som en biologisk företeelse men man kan också se på kön som en social konstruktion. Vid dekonstruktion av föräldraskap är det nästan ofrånkomligt att inte reflektera över hur talet om/konstruktioner av moderskap och faderskap könas. På vilket sätt könas intervjupersonernas konstruktioner av föräldraskap? Vilka diskurser om kön påverkar talet om/konstruktioner av föräldraskap? Sociologerna Candace West och Don H. Zimmerman myntade begreppet "doing gender" i sin klassiska artikel från 1987.

Doing gender means creating differences between girls and boys and women and men, differences that are not natural, essential, or biological. Once the differences have been constructed, they are used to reinforce the 'essentialness' of gender" (West & Zimmerman, 1987, s. 137)

"Doing gender" syftar på kön som social konstruktion. Johansson (2006) menar att det intressanta är inte själva kroppen utan hur kön görs och vilka egenskaper som dessa kroppar tillskrivs och vilka konsekvenser det får. I analysen kommer jag att titta närmare på hur kön görs och vilka egenskaper i form av femininitet och maskulinitet som intervjupersonerna tillskriver moderskap respektive faderskap och vilka konsekvenser det får i praktiken.

Kritisk diskursanalys

All manifest discourse is secretly based on an 'already said'; and that this 'already said' is not merely a phrase that has already been spoken, or a text that has already been written, but a 'never said', an incorporeal discourse, a voice as silent as a breath, a writing that is merely the hollow of its own mark" (Foucault, 1972, s. 25)

I citatet ovan beskriver Foucault diskurser som det *redan sagda* och det *redan sagda* behöver inte vara direkt uttalat eller nedskrivet utan det kan vara det *aldrig sagda* d v s det som är så *självlart* att det inte ens behöver uttalas. Det finns olika definitioner av diskurser och de allra flesta syftar på *talet om*. I det här arbetet har jag främst utgått från Winther Jörgensen & Philips definition av diskurs som är: "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen eller ett utsnitt av världen" (Winther Jörgensen & Philips, 2000, s. 7)

Diskursanalys och socialkonstruktivism förutsätter inte varandra men enligt Burr (2003) är diskurs ett centralt begrepp inom socialkonstruktivismen. Vad är då skillnaden mellan konstruktion och diskurs? Enligt Potter (1996) är diskurser konstruktioners centralt ordande princip d v s konstruktioner bygger på diskurser. I det här arbetet används båda begreppen och i analysen återkommer jag till vilka diskurser som ligger bakom konstruktionerna av föräldraskap.

Winther Jörgensen & Philips (2000) tar upp fem gemensamma drag för den kritiska diskursanalysen. Kortfattat innebär detta att man studerar den språkliga och diskursiva dimensionen hos sociala och kulturella processer, ser diskursen som både konstituerande och konstituerad, använder textanalys, studerar maktförhållande och har ett kritiskt förhållningsätt. I det här arbetet används olika teorier kring diskursanalys men helheten stämmer överens med de kriterier som nämnts ovan.

Johansson (2006) kallar förgivettaganden och självklar kunskap för dominerande diskurser. Winther Jörgensen & Philips (2000) talar även om maktrelationer och menar att diskurserna själva är en del av den kamp som bidrar till hur den rådande diskursordningen ska se ut. Det pågår en ständig maktkamp mellan olika diskurser och när diskursordningen förändras påverkar det konstruktionen av föräldraskap. I analysen kommer jag att titta närmare på samspelet mellan de olika diskurserna.

Det finns olika skolor inom socialkonstruktivismen och vissa väljer att enbart studera konstruktioner medan andra sätter in konstruktionerna i ett socialt och historiskt sammanhang som man kallar för kontext. Johansson (2006) beskriver begreppet kontext som det vida sociala sammanhang där den sociala praktiken ingår och där diskurserna materialiseras. I det här arbetet tillämpas en kontextuell konstruktivism där konstruktionerna av föräldraskap relateras till den sociala praktiken *växelvis boende* som ingår i kontexten *familjeliv i Sverige idag*.

Johansson (2006) menar att inom det diskursanalytiska perspektivet skapas verkligheten genom talet om den och på så sätt skapas sociala praktiker. Hon menar vidare att diskurser inte ska ses som påtvingade tankemönster utan snarare resultatet av människors sätt att genom kommunikation göra verkligheten förståelig. Diskursen är både konstituerad av och konstituerar den sociala praktiken. Med andra ord sker det en växelverkan mellan diskurs och praktik och diskurser skapas av den sociala praktiken samtidigt som de själva bidrar till

skapandet av sociala praktiker. Winter Jörgensen & Philips (2000) beskriver det som att det inom den kritiska diskursanalysen råder ett dialektiskt förhållande mellan den diskursiva praktiken och den sociala praktiken. Olika diskurser om föräldraskap och barn påverkar konstruktionerna av föräldraskap vid växelvis boende och i analysen återkommer jag till hur diskurs och praktik samspelar med varandra.

Bekkengen (2002) som studerat föräldraskap och familjeliv i förhållande till arbetsliv talar om diskrepansen eller skillnaden mellan diskurs och praktik. Hennes forskning visar på skillnader mellan föräldrars föreställningar om och konkreta erfarenheter av föräldraskap och föräldraledighet. Skillnader mellan diskurs och praktik kommer att beröras i analysen. Det finns intressanta exempel på när de intervjuade föräldrarnas konstruktioner av föräldraskap ligger steget före utvecklingen i samhället t ex när det gäller konstruktioner som bygger på en jämställdhetsdiskurs.

Val av metod

Från allra första början var det tänkt att det här arbetet skulle bli en kvantitativ studie där ambitionen var att ta reda på vilka föräldrar som väljer växelvis boende och om det fanns skillnader mellan utbildningsnivå, storstad, landsbygd och etnicitet osv.

Under flera månaders tid växte syfte och frågeställningar fram. Kontakter med forskare och professionella togs och samhällsdebatten kring familjerättsfrågor följdes i media. Särskilt debatten kring antologin Happy, happy (Sveland & Wennstram 2011) under 2011 fördjupade mitt intresse för hur man talar om separationer, skilsmässor och växelvis boende i samhället idag. Det var dock först vid genomgången av tidigare forskning som bitarna föll på plats och frågeställningar kring föräldrars tal om/konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende kom på pränt.

Internationellt sett finns det ett antal studier kring konstruktioner av föräldraskap vid separationer, skilsmässor och växelvis boende men i ett svenskt sammanhang framstod detta som ett relativt outforskat ämne.

Under en period var tanken att studien skulle ha mixad metod med en kvantitativ del med någon form av kartläggning och dessutom en kvalitativ del med intervjuer. Detta fick läggas åt sidan då det fanns risk att uppsatsen skulle bli för omfattande och spretig.

Med tanke på syftet och frågeställningarna framstod kvalitativ metod med intervjuer som det mest relevanta metodvalet till slut. Frågeställningarna anpassades även efter metodvalet.

För att ändå få med någon form av kartläggning så har alla intervjupersoner fått fylla i ett frågeformulär med bakgrundinformation innan intervjun. De har fått svara på frågor om ålder, kön, yrke, utbildning, bostadsort, födelseland, hur länge man varit skild/separerad, hur länge man haft växelvis boende och hur många barn man har tillsammans. Dessutom finns en utförlig genomgång av aktuella rapporter och undersökningar om växelvis boende i kapitlet Växelvis boende i Sverige.

Urval

Växelvis boende är en aktuell fråga som berör många människor i samhället idag. Fenomenet växelvis boende har ökat kraftigt sedan slutet av 1990-talet och det berör inte bara de föräldrar och barn som har växelvis boende utan även bl. a mor- och farföräldrar, styvsyskon och föräldrar, kompisar, skolpersonal och förskolepersonal. Dessutom har växelvis boende fått en hel del uppmärksamhet i media under det senaste året bl. a när Socialstyrelsen kom med en rapport under maj 2012 där situationen för barn med växelvis boende berördes.

Jag upptäckte tidigt i olika sammanhang att det fanns ett uppdämt behov av att tala om växelvis boende. Jag tog upp ämnet med olika personer från skiftande samhällsklasser i varierande sammanhang från glesbygd till storstad. Dessutom visade det sig att föräldrar med växelvis boende gärna ville dela med sig av sina erfarenheter. Detta gjorde att det var relativt enkelt och gick tämligen snabbt att få intresserade föräldrar att ställa upp för intervju.

Det var viktigt att nå en så bred grupp föräldrar som möjligt med hänsyn till utbildningsnivå, storstad, landsbygd och etnicitet osv. Föräldrar söktes därför nationellt via bl. a FamiljeLiv som är Sveriges största familjesajt samt Sveriges makalösa föräldrar som är en organisation för ensamföräldrar. Föräldrar söktes i Göteborgsområdet via informationsbrev på anslagstavlor på offentliga platser.

För att nå så många som möjligt och få ihop så många föräldrar som möjligt användes även bekvämlighets- och tillfällighetsurval. Personliga kontakter inom kommunal verksamhet utnyttjades och information spreds via kommunalt intranät. Representativiteten (Bryman 2008) blir relativt låg vid den här typen av urval men det är ett dilemma för kvalitativa undersökningar över lag.

Rekrytering

Informationen spreds via familjesajter och sociala medier genom att informationsbrevet lades ut på FamiljeLiv samt skickades till Sveriges makalösa föräldrar. Inlägget på FamiljeLiv länkades till min Facebook profil. På det viset spreds informationen om studien till mina vänner på Facebook som sedan ombads att sprida det vidare. Informationsbrevet lades ut på startsidan på ett kommunalt intranät och ett utskick gjordes till alla verksamheter inom socialtjänsten i samma kommun. Utskick gjordes även till Familjerätten i Göteborg. Informationsbrevet sattes på anslagstavlor vid Göteborgs universitet och kommunala verksamheter så som bibliotek och kulturhus.

Inom en vecka hade det kommit in så många svar att det skulle räcka som underlag för hela studien. Svaren kom från de tre storstadsregionerna i Sverige men främst från Göteborgsområdet. De som svarade hade fått informationen via Sveriges makalösa föräldrar, kommunalt intranät, utskick till socialtjänsten, personlig kontakt med mig eller tips av någon som sett informationsbrevet. Det var således de informationsvägar som fungerade bäst. De vägar som inte fungerade lika bra var FamiljeLiv, Facebook, informationsbrev på anslagstavlor och utskick till familjerätten i Göteborg.

Sammanlagt svarade 13 föräldrar att de var intresserade av att delta i studien. Alla intresserade kontaktades via mail men det var inte alla som hade tid eller svarade när det väl

var dags att boka tid för intervju. Till slut ställde nio föräldrar, fem mammor och fyra pappor, upp för intervju.

Intervjuerna

Kvalitativa semistrukturerade intervjuer

I den här studien användes semistrukturerade intervjuer (Bryman 2008) med olika teman som sammanställdes i en intervjuguide. När studieobjektet, syfte och frågeställningarna var klara utformades en intervjuguide efter dem. Semistrukturerad intervju med olika teman valdes för att i möjligaste mån få svar på frågeställningarna och samtidigt vara öppen för nya infallsvinklar kring hur föräldrar talar om/konstruerar föräldraskap vid växelvis boende.

Diskursiva intervjuer

Förutom att intervjuerna var kvalitativa och semistrukturerade så var tanken att de skulle vara diskursiva. Enligt Kvale (2009) är alla intervjuer naturligt diskursiva och förutsätter olika diskurser. Han menar vidare att en diskursiv intervjuare är särskilt uppmärksam på de diskurser som uppkommer under intervjun. Fokus under intervjuerna låg på föräldrarnas tal om/konstruktioner av växelvis boende samt vilka diskurser som ligger till grund för dessa konstruktioner.

Under uppsatsens gång satte jag mig mer och mer in i de teoretiska perspektiv som jag sedan skulle använda i analysen; postmodernism, socialkonstruktivism, föräldraskap och kön som konstruktion samt kritisk diskursanalys. Jag förstod efterhand att konstruktioner och diskurser är mer än bara talet om en företeelse. Att man inom socialkonstruktivismen går djupare och analyserar hur olika fenomen är konstruerade i grunden. Då blev det klart för mig att det som jag från början hade sett som diskurser i själva verket var olika teman kring växelvis boende; *barn har rätt till båda sina föräldrar, strävan efter att undvika konflikt och att förhålla sig till kärnfamiljsnormen*. Det betyder att den teoretiska ingången som jag har vid själva intervjuerna skiljer sig något från den teoretiska infallsvinkeln som jag sedan har då jag analyserar intervjumaterialet.

Intervjuguide

Studieobjektet, separerade föräldrars tal om/konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende samt syfte och frågeställningarna användes som utgångspunkt vid utformningen av intervjuguiden (Bryman 2008).

Intervjuguidens teman bestod av att först be intervjupersonen att berätta:

- om det växelvisa boendet
- hur de kom fram till växelvis boende
- hur beslutsprocessen gick till och om andra personer varit delaktiga
- vad de tyckte var viktigast att tänka på vid växelvis boende
- hur de såg på växelvis boende utifrån ett tidsperspektiv
- vilka faktorer som inverkar på deras beslut
- vad de tyckte var positivt och vad var negativt med växelvis boende
- hur omgivningen hade reagerat

-vad det är som gör att fler och fler föräldrar väljer växelvis boende
-vad det var som gjorde att de ställde upp i intervjun
Under varje tema utformades följdfrågor.

Intervjuguiden ändrades något efter pilotintervjun. Inga ändringar i intervjuguidens teman gjordes men några följdfrågor lades till.

Pilotintervju

Intervjupersonen till pilotintervjun (Bryman 2008) rekryterades via mitt personliga nätverk och intervjun genomfördes i november 2011. Vid pilotintervjun upptäcktes upprepningar, samma fråga ställdes flera gånger men med en annan formulering. Dessa frågor sattes inom parentes för att ha i reserv. Beroende på hur mycket man svarat på de tidigare frågorna kunde de vara viktiga att ha kvar. Frågor lades till som berörde barnets bästa, vad som krävs av relationen mellan föräldrarna, hur man upplevt bemötande och informationsflöde från skola och dagis samt hur man gjort med de praktiska delarna.

Efteråt gjordes en egen reflektion över intervjusituationen och det konstaterades att växelvis boende är ett ämne som kan väcka känslor. Det är viktigt att man är beredd på att ta hand om dem och att man innan intervjun påbörjas poängterar att intervjupersonen berättar så mycket den vill och bara svarar på de frågor som de vill svara på samt att man är tydlig med att intervjupersonen när som helst kan avbryta intervjun. Även som intervjuare kan man bli känslomässigt berörd.

Intervjusituationen

Majoriteten av intervjuerna genomfördes i vuxenutbildningens lokaler i en liten kommun. Resten av intervjuerna genomfördes på intervjupersonernas arbetsplats, café och hemmiljö. Intervjupersonerna erbjöds fika i den mån det var möjligt. En checklista användes innan intervjun så att alla intervjupersoner fick samma information.

Intervjuerna spelades in med röstmemo funktionen på min privata Iphone. Inspelningarna fungerade bra förutom vid den första intervjun då inspelningen avbröts pga. att telefonen inte hade vidarekopplats.

Intervjupersonerna erbjöds att läsa igenom transkriberingen av intervjun och återkomma med kommentarer inom två veckor efter det att de fått utskriften. En tredjedel av intervjupersonerna d v s tre stycken var intresserade av utskriften och den skickades anonymiserad per post. En intervjuperson lämnade ytterligare kommentarer efter att ha läst igenom utskriften. Samtliga intervjupersoner erbjöds och var intresserade av att få ta del av uppsatsen då den var klar.

Intervjupersonerna kom främst från Göteborgsområdet men även från de två andra storstadsregionerna i Sverige.

Till en början var chatintervjuer ett alternativ för dem utanför Göteborgsområdet. Fördelen med chatintervjuer var att spara tid och resväg samt att det skulle vara spännande att utforska en ny intervjumetod. Nackdelen var att blandningen av två olika intervjumetoder skulle försvåra analysen av materialet. Det var viktigt att intervjumaterialet hade en gemensam

konstruktion. Även den etiska aspekten vägde tungt. Växelvis boende är ett ämne som berör och därför ansågs det viktigt att finnas där personligen under själva intervjun.

Intervjupersonerna

Intervjupersonerna bestod av fyra män och fem kvinnor mellan 32 och 58 år. Det är svårt att dra några långtgående slutsatser vid så få deltagare men det verkar som om växelvis boende är ett fenomen som intresserar såväl kvinnor som män. Frågor som rör barn och familj har av tradition främst kopplats ihop med kvinnor men mycket tyder på att växelvis boende bryter den trenden.

Intervjupersonerna kom från de tre storstadsregionerna men själva boendet varierade från landsbygd till innerstad. Detta tyder på att växelvis boende inte bara är ett storstadsfenomen utan förekommer i hela landet. En nyligen genomförd undersökning från Socialstyrelsen visar på samma resultat (Socialstyrelsen 2012).

Utbildningsnivån var från gymnasieutbildning till högskoleexamen. De yrken som var representerade var undersköterska, personlig assistent, socionom, beteendevetare, samordnare, teknisk chef, IT-strateg och officer. En av informanterna var student. En undersökning från Socialstyrelsen visar att på skolor med hög andel högutbildade föräldrar är det vanligare med växelvis boende än på skolor där föräldrarna har lägre utbildning (*ibid*). Det stämmer delvis överens med intervjupersonernas utbildningsbakgrund.

Informanterna hade mellan ett till fem barn och det växelvisa boende gällde inte alltid för alla barnen beroende på ålder och om de flyttat hemifrån. Vissa av informanterna hade växelvis boende med flera barn från olika förhållanden. Informanterna hade varit skilda mellan 11,5 till tre år. Längden på det växelvisa boendet varierade, vissa hade haft växelvis boende sedan skilsmässan medan andra hade haft det delar av tiden. Någon hade haft växelvis boende även innan de separerade.

Alla informanter var födda i Sverige. Enligt Socialstyrelsens undersökning är växelvis boende vanligast i familjer där båda föräldrarna är födda i Sverige och minst vanligt i familjer där föräldrarna kommer från Asien, Afrika och Mellanöstern. Samma undersökning visar att boendeformerna efter en separation skiljer sig mycket åt mellan Sverigefödda och utlandsfödda barn. Växelvis boende är fyra gånger så vanligt hos Sverigefödda. Bland utlandsfödda barn med separerade föräldrar är det vanligast att bo enbart med mamma. Samtidigt visar samma undersökning att det fanns Sverigefödda barn med utlandsfödd förälder som bodde med sin pappa (*ibid*).

Bearbetning och analys av materialet

Enligt Winther Jørgensen & Philips (2000) innebär kritisk diskursanalys konkret lingvistisk textanalys av språket i social interaktion. I det här fallet innebär det att göra en textanalys av det empiriska materialet med fokus på vad som sägs mellan intervjuare och intervjuperson. Intervjuerna transkriberades därmed extra noggrant så att varje ord och även sinnesstämning som skratt och gråt dokumenterades.

Diskursanalysens syfte är att kartlägga själva processen där begreppens betydelse ska bestämmas och där vissa betydelser blir så självklara att vi uppfattar dem som naturliga (*ibid*).

Analysen gjordes i två steg. Det första steget innebar att alla intervjuerna lästes igenom för att få en helhetsbild. Vid genomläsningen identifierades olika teman som *barn har rätt till båda sina föräldrar*, *strävan efter att undvika konflikt* och *att förhålla sig till kärnfamiljsnormen*. Dessa teman skrevs upp på ett blädderblock och textanalysen gjordes genom att centrala ord, nyckelord, som hängde ihop med dessa teman plockades ut från empirin. Sökningar i Word gjordes på varje nyckelord för att se vilka teman som orden hörde ihop med. I samband med detta plockades även citat från empirin ut. De ord som användes vid textanalysen var: *barnets bästa*, *självklart*, *rättvisa*, *ansvar*, *tomhet*, *kompromiss*, *stänga av*, *samarbete*, *pusslande*, *avkall på egna behov*, *skarpa gränser*, *anpassning*, *skuld*, *kommunikation*, *undvika bråk och konflikter*, *familjebegreppet*, *mammarollen*, *kvinnorollen*, *dålig mamma*, *mansrollen*, *föräldrad syn i skola*, *tröghet*. I samband med sökningarna framkom det att *barn* var ett mycket centralt ord men även ord som *familj*, *mamma*, *ansvar* och *självklart*. Citaten och nyckelorden ordnades sedan efter de teman som nämndes ovan.

Andra steget i analysen gjordes efter en period av inläsning av teorier kring postmodernism, socialkonstruktivism, föräldraskap och kön som konstruktion och kritisk diskursanalys. Studien ändrade då riktning något och fokus lades på konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende. Istället för att söka efter diskurser som omgärdar växelvis boende gjordes en dekonstruktion av föräldraskap vid växelvis boende.

De konstruktioner som växte fram var ”halvtidsmamman”, ”den jämställda mamman”, ”den goda modern”, ”Mc Donalds pappan”, ”den jämställda pappan” och den ”barnorienterade pappan”.

De nyckelord/meningar som plockades ut från citaten som låg till grund för konstruktionerna av moderskap var bl. a *hårda mamman*, *känslokall*, *jämställt föräldraskap*, *tomt*, *dött liksom* och för faderskap *aldrig i helvete*, *Mc Donalds pappa*, *it's not gonna happen liksom*, *mannens frigörelse*, *traditionella mansrollen*, *känsla från en pappa* och *inte släppa*.

De diskurser som tydligast påverkade talet om föräldraskap var *barnets bästa*, *barnet i centrum*, *barns rätt till båda sina föräldrar*, *jämställdhet*, *rättvisa*, *den goda modern*, *frånvaro-närvaro*, *ansvar-oansvar* och *barnorienterad maskulinitet*. Här använde jag mig främst av de citat som jag redan plockat ut men jag gick även tillbaka till det empiriska materialet för ytterligare genomläsning. Det andra steget i analysen kan ses som en förfining och fördjupning av det första steget där syftet främst var att få en överblick av resultatet från intervjuerna. Slutligen delades även konstruktionerna av föräldraskap upp i talet om moderskap och faderskap.

Enligt Johansson (2006) konstrueras intervjupersonernas berättelse i det ögonblick som det läggs fram och talet sker både i relation till mig som intervjuare och andra tilltänkta lyssnare. Bara genom sin närvaro påverkar och deltar man som intervjuare i berättarkonstruktionerna. I detta fall som intervjuare och socionom samt hur ämnet för studien presenteras. Även faktorer som intervjufrågornas utformning och kroppsspråk har betydelse. Erfarenheter, positioner och kunskap som intervjuare och intervjuperson bär med sig påverkar hur intervjupersonernas beskrivning konstrueras (*ibid*). Mina yrkeserfarenheter och privata erfarenheter samt kunskap om barn och föräldrar och växelvis boende spelar in. Innan intervjuerna genomfördes gjordes en första litteratursökning och en sammanställning av historisk och aktuell situation i Sverige. Intervjupersonernas erfarenheter och kunskap om barns behov har också betydelse. Slutligen

har man olika roller som intervjuare och intervjuperson och det påverkar informanternas berättelser.

Kvalitetsreflektioner

I den här studien har jag valt att förhålla mig både till begrepp som hänger ihop med sanning och giltighet (Johansson 2006) men även till traditionella begrepp som reliabilitet och generaliserbarhet (Bryman 2008).

Vad gäller sanning och giltighet så genomfördes en noggrann transkribering där varje informant blev erbjuden att läsa igenom utskriften av intervjun och komma med kommentarer. Mycket arbete lades ner på att kartlägga det aktuella forskningsläget så att studien kunde lokaliseras till tidigare forskning. Analysprocessen redovisades så noggrant som det var möjligt.

När det gäller reliabiliteten så är den låg på grund av den metod som användes vid intervjuerna och att intervjuerna genomfördes i olika miljöer. Intervjuerna såg olika ut beroende på vem som blev intervjuad och samspelet mellan intervjuperson och intervjuare spelade in. Resultatet skulle sannolikt blivit ett annat om någon annan hade gjort mätningen. De konstruktioner av moderskap och faderskap som skapats vid intervjuerna i den här studien kan gälla andra föräldrar med växelvis boende men det går inte att säga om de är generaliserbara.

Etiska överväganden

Grundläggande etiska frågor som frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet beaktades. Hänsyn togs även till informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet (Bryman 2008).

Intervjupersonerna informerades om att deltagandet var frivilligt och att de bara behövde berätta så mycket de ville och svara på de frågor som de kände att de ville svara på samt att de när som helst kunde avbryta intervjun. De informerades om ramarna för intervjun t. ex hur lång tid den skulle ta och att den spelades in. Samtliga intervjupersoner som ställde upp i undersökningen fyllde i en blankett om samtycke. Intervjuerna spelades in på min privata Iphone och transkriberades på min dator. Utskrifterna förvarades inlåsta i mitt hem så enbart jag hade åtkomst till dem. Efter examinationen kommer inspelningen att förstöras. Det finns ingen annan avsikt än att använda det insamlade materialet i den här uppsatsen.

De grundläggande etiska frågor som jag tog hänsyn till stämmer väl överens med riktlinjerna i rapporten God forskningssed (2011) från Vetenskapsrådet. De tar upp vikten av konfidentialitet för den intervjuade och att följa forskningsetiska kodex vad gäller information, samtycke, undvikande av risker, förvaring av material och publicering.

Förutom detta var det viktigt att det vid intervjutillfället gått minst ett år efter att skilsmässan eller separationen ägt rum. Anledningen till detta var att intervjupersonen skulle ha fått lite distans till det som hänt och inte befinna sig mitt uppe i en kris.

Konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende

I det här kapitlet presenteras det empiriska materialet och för att få en mer sammanhängande bild integreras resultat och analys. De intervjuade föräldrarnas konstruktioner av föräldraskap och diskurser som omgärdar växelvis boende identifieras och beskrivs genom analys av de intervjuade föräldrarnas tal om föräldraskap vid växelvis boende.

Vidare besvaras frågeställningarna: Hur talar föräldrar med erfarenhet av växelvis boende om detta? hur konstruerar de i sina utsagor föräldraskap –sitt eget och andras? Hur könas detta tal? Vilka diskurser kan urskiljas i föräldrarnas tal om föräldraskap vid växelvis boende? Hur kan dessa förstås? Hur samspelar de olika diskurserna med varandra?

Kapitlet börjar med ett avsnitt om diskurser och konstruktioner för att sedan gå in på konstruktioner av föräldraskap som är en slags introduktion till analysen av konstruktioner av moderskap respektive faderskap.

Diskurser och konstruktioner

Diskurser är en slags *strukturer* eller *sanningar* som påverkar vår bild av omvärlden. Här presenteras ett antal diskurser som mer eller mindre påverkar konstruktioner av föräldraskap vid växelvis boende. Diskurserna handlar om *barnets bästa*, *barnet i centrum*, *barn har rätt till båda sina föräldrar*, *jämställdhet*, *rättvisa*, *den goda modern*, *frånvaro-närvaro*, *ansvar-oansvar* och *barnorienterad maskulinitet*. Det går säkert att finna fler diskurser eller sanningar men det är dessa som lyst igenom och varit mest dominerande vid analysen av det empiriska materialet.

Vad är då skillnaden mellan konstruktion och diskurs? Enligt Potter (1996) är diskurser konstruktionens centralt ordande princip d v s konstruktioner bygger på diskurser och diskurserna färgar i sin tur konstruktionerna. Vid analysen av intervjumaterialet växte det fram sex olika bilder av föräldraskap: ”halvtidsmamman”, ”den jämställda mamman”, ”den goda modern”, ”Mc Donalds pappan”, ”den jämställda pappan” och ”den barnorienterade pappan”. Dessa konstruktioner bygger mer eller mindre på de diskurser som nämnts i stycket ovan.

Vid konstruktionen av moderskap målas tre olika bilder upp. Den första är ”halvtidsmamman” som till största delen utgörs av diskurser om *frånvaro-närvaro* och *att barn har rätt till båda sina föräldrar*. Den andra är ”den jämställda mamman” som främst bygger på diskurser om *jämställdhet* och *rättvisa*. Den tredje är ”den goda modern” som är formad av diskursen om *den goda modern* som i sin tur är färgad av en dominerande moderskapsdiskurs med krav och förväntningar på mödrar att ansvara för omsorg och beskydd av barnen (Johansson 2006). Alla konstruktioner av moderskap är mer eller mindre präglade av diskursen om *barnets bästa*.

Även vid konstruktionen av faderskap framträder tre olika bilder. Den första är ”Mc Donalds pappan” som utgörs av diskurser om *frånvaro-närvaro* och *ansvar-oansvar*. Den andra är ”den jämställda pappan” som bygger på diskurser om *jämställdhet*, *barn har rätt till båda sina föräldrar* och *barnorienterad maskulinitet*. Den tredje är ”den barnorienterade pappan”

som är formad av diskurser kring *barnet i centrum* och en *barnorienterad maskulinitet*. Även konstruktioner av faderskap är på olika sätt präglade av diskursen om *barnets bästa*.

Det är inte på förhand givet att socialkonstruktivism och diskursanalys förutsätter varandra men enligt Burr (2003) är diskurs ett centralt begrepp inom socialkonstruktivismen. Den teoretiska utgångspunkten i den här studien är främst postmodernism och socialkonstruktivism. Konstruktioner av föräldraskap och kön samt kritisk diskursanalys används för att bättre förstå de konstruktioner som lyfts fram i analysen. Olika teoretiska angreppssätt krävs för att få en helhetsbild och här samspelar socialkonstruktivism och kritisk diskursanalys. Socialkonstruktivismen behövs för att förstå själva konstruktionerna och hur de skapas medan kritisk diskursanalys krävs för att förstå dess beståndsdelar –diskurserna.

Konstruktioner av föräldraskap

Paul Austers romanfigur Stillman i deckarnovellen *City of glass* undrar över hur vi ska kunna prata om saker som verkligen berör oss om vi inte ens hittar ord för ett trasigt paraply (Auster 2006). På liknande sätt som Auster dekonstruerar ett paraply kan man dekonstruera begrepp som barn, familj, föräldraskap och växelvis boende. I den här studien dekonstrueras föräldraskap vid växelvis boende och vi tittar närmare på hur föräldrar vars barn bor växelvis konstruerar moderskap och faderskap. Situationen för dessa föräldrar ser olika ut men de påverkas alla av vissa gemensamma diskurser eller sanningar om barn och föräldraskap.

Separationer och skilsmässor med eller utan barn innebär uppbrott och förändring. I den här studien är tanken att titta lite närmare på hur föräldrar som separerat talar om/konstruerar föräldraskap. Separationer innebär att invanda mönster bryts upp och det är inte alltid självklart att fortsätta i den föräldraroll man tidigare har haft. Vid en separation reflekterar många föräldrar över sig själva och sitt föräldraskap och vissa skapar sig en ny roll som mamma eller pappa. Hacker (2005) har analyserat hur faderskap och moderskap konstrueras och förhandlas under skilsmässoprocesser i Israel och menar att processen vid skilsmässor är ett unikt tillfälle att studera hur människor konstruerar, förstår och agerar i sina identiteter och roller som föräldrar.

Konstruktioner av föräldraskap ser olika ut beroende på vem som talar om föräldraskap och faktorer som utbildningsnivå, kön och etnicitet spelar in. Dessutom har det betydelse om det är föräldrarna själva eller omgivningen, släktingar, vänner eller myndighetspersoner, som konstruerar föräldraskap. Förutom detta spelar det roll vilken situation föräldrarna befinner sig i, om de är gifta, sambo, skilda, separerade eller ensamstående. I den här studien är utgångspunkten föräldrar vars barn bor växelvis och hur de konstruerar föräldraskap. Föräldrar vars utbildningsnivå sträcker sig från gymnasieutbildning till högskoleexamen, fem kvinnor och fyra män och alla födda i Sverige.

Johansson (2006) har studerat hur ”den ensamstående mamman” och ”den frånvarande pappan” konstrueras. I hennes avhandling talar man om ”den ensamstående mamman” som ”den symbiotiska mamman” eller ”den omoraliska mamman” och ”den frånvarande pappan” som ”den passive och utnyttjade pappan” eller ”den diskvalificerade pappan”. I den här studien framträder sex olika konstruktioner av föräldraskap: ”halvtidsmamman”, ”den jämställda mamman”, ”den goda modern”, ”Mc Donalds pappan”, ”den jämställda pappan” och ”den barnorienterade pappan”. Om man jämför dessa konstruktioner med konstruktionerna av den traditionellt ”ensamstående mamman” och ”den frånvarande pappan”

så finns det vissa skillnader. Bilden av den traditionella skilsmässoföräldern är omgärdad av en moralisk diskurs medan de intervjuade föräldrarna med växelvis boende är påverkade av diskurser kring bl a *barnets bästa, barn har rätt till båda sina föräldrar, jämställdhet, den goda modern* och *barnorienterad maskulinitet* vilket påverkar konstruktionen av föräldraskap. Gemensamt för de intervjuade föräldrarna är att de flesta tycker att deras modell med växelvis boende fungerar bra och de är stolta över att ha hittat en modell som fungerar. Det är en av anledningarna till att de vill ställa upp i studien. Cecilia i utdraget nedan uttrycker sig så här.

Cecilia: Alltså som en positiv sak att, att vara ensamstående förälder överhuvudtaget jämfört med att vara förälder sammanboende med en annan förälder, att man, att det är så positivt för relationen till barnet. Att man blir en helare, mer närvarande och mer komplett och mer, man får en närmare relation till barnen än om man bor tillsammans med en vuxen som man har en relation till, så har man så mycket fokus i den relationen. En uppmärksamhetsfokus som kommer barnet till del när jag bor ensam med dom, det märker jag, för jag har ju haft relationer och umgåtts med andra vuxna som varit mycket där och jag märker direkt hur, barnen förlorar ju den uppmärksamheten ja. det är ju lite grann, man har ju ändå en begränsad tid och lägga fokus på och så där, så, ja.

Åsa: Mm

Cecilia: Det vill jag nog trycka på, att det är en väldigt bra lösning.

Åsa: Mm

Cecilia: För barnens skull

Åsa: Mm

Cecilia: Man får mer tid att fördjupa sig i dom här samtalen som ja, dom får ta mer plats i ens liv, paradoxalt nog så mm.

Inom kontextuell konstruktivism sätter man in konstruktioner i en social och historisk kontext (Sahlin 2002). I den här studien har jag valt att kalla kontexten för *familjeliv i Sverige idag*. I det sociala och historiska sammanhang som vi befinner oss i idag finns det en bild av att det är *självklart* med växelvis boende för barn efter en separation och det visar sig även i intervjuerna. Så har det inte alltid varit utan växelvis boende är ett fenomen som vuxit sig allt starkare sedan slutet av 1990-talet. Malin och Cecilia i utdragen nedan är exempel på föräldrar som beskriver att det är *självklart* med växelvis boende.

Cecilia: Men att barnen, barnet skulle vara lika mycket tid hos båda vuxna det var bara så självklart så att det var ingen process.

Malin: Det var så självklart, varför skulle dom inte ha varannan vecka.

Enligt Johansson (2006) är begreppet kontext det vida sociala sammanhang där den sociala praktiken ingår. Om kontexten är *familjeliv i Sverige idag* så är *växelvis boende* den sociala praktiken inom vilken den intervjuade föräldrarna konstruerar föräldraskap. Diskursen är både konstituerad av och konstituerar den sociala praktiken (*ibid*) d v s diskurserna skapas av den sociala praktiken samtidigt som de själva skapar den. Diskurser kring bl.a *barnets bästa, barn har rätt till båda sina föräldrar, jämställdhet, den goda modern* och *barnorienterad maskulinitet* påverkar hur intervjupersonerna konstruerar föräldraskap och detta påverkar i sin tur hur deras växelvisa boende fungerar i praktiken. Samtidigt påverkar det växelvisa boendet som social praktik talet om föräldraskap.

”Doing gender” (West & Zimmerman 1987) syftar på kön som social konstruktion. Johansson(2006) menar att frågan inte är om kroppen existerar eller inte utan hur kön görs och vilka egenskaper som dessa kroppar tillskrivs och vilka konsekvenser det får. I den här

studien kommer jag att beröra hur talet om moderskap och faderskap könas bl. a genom diskursen om *barnorienterad maskulinitet*.

Konstruktioner av moderskap

Moderskap kan beskrivas på många olika sätt och bilden av hur en mamma ska vara varierar från en tid till en annan och i vilket kulturellt och socialt sammanhang man befinner sig i. I mitten av 1900-talet såg föreställningen av moderskap annorlunda ut i Sverige än idag. Då var det vanligt att mamman var hemma med barnen och det ingick i pappans roll att försörja familjen. Idag arbetar de flesta kvinnor och bilden av moderskap är präglad av diskurser kring inte bara *den goda modern* och *barnets bästa* utan även kring *jämställdhet*, *rättvisa*, *frånvaronärvaro* och *att barn har rätt till båda sina föräldrar*. Förutom dessa diskurser är konstruktionen av moderskap påverkad av konstruktioner av kön d v s hur man talar om femininitet. Traditionellt konstrueras det kvinnliga könet utifrån begrepp som mjukhet, följsamhet och omhändertagande men femininitet kan även beskrivas utifrån begrepp som styrka och beslutsamhet.

I den här studien identifierar jag tre bilder av moderskap mer tydligt än andra. Bilderna eller konstruktionerna benämns som ”halvtidsmamman”, ”den jämställda mamman” och ”den goda modern”.

Halvtidsmamman

Vid konstruktionen av ”halvtidsmamman” är ord som *närvaro* och *frånvaro* centrala och det finns olika bilder av ”halvtidsmamman”. Av vissa beskrivs hon som en mamma som kopplar bort barnen varannan vecka och delar upp sitt liv i *barnfrivecka* och *barnvecka*. Av andra framställs hon som en mamma som är fysiskt frånvarande varannan vecka men ständigt psykiskt närvarande för sina barn. I det senare fallet målas det upp en bild av en mamma som har *barnen på halvtid* men är *mamma på heltid*.

Den första bilden av ”halvtidsmamman” skulle även kunna kallas ”karriärmamman”. Här dominerar bilden av en mamma som satsar på sig själv och arbetet varannan vecka. Då passar hon på att träna, träffa vänner, gå ut och roa sig och arbeta igen den tid som hon förlorat veckan innan. Nina i utdraget nedan beskriver i positiva ordalag hur hon kan satsa på jobbet den veckan hon är *barnfri*.

Åsa: Vad är positivt med växelvis boende, vad är det bästa med växelvis boende?

Nina: Åhh det bästa är ju att man får jobbat undan till exempel, jobbet pratar jag om, då när jag inte har barnen så... åhh jag vabbar aldrig den veckan! Jätteskönt att veta att åhh den här veckan uppstår inte en enda vab.

Den andra bilden av ”halvtidsmamman” skulle kunna kallas ”den ständigt närvarande mamman”. Här målas upp en bild av en ambivalent mamma. Å ena sidan vill hon släppa taget om barnet varannan vecka och låta pappan ta sitt ansvar. Å andra sidan brottas hon med tankar om hur barnet har det hos pappa och litat inte riktigt på att han klarar av att hålla reda på praktiska saker som att packa ner matsäck till utflykten på dagis och att gympapåsen kommer med till skolan. Cecilia ger i utdraget nedan exempel på detta.

Cecilia: Men ibland så tänker jag att om han har missat det här så går det ut över mitt barn så pass mycket så att jag, då väger det tyngre än att går in och klampa in på hans vecka liksom, och att han kan känna sig förorättad eller kränkt över att jag tror att han inte kommer ihåg det, då värderar jag det, men då ringer jag ändå för säkerhets skull. Du vet att skolan är stängd idag, va? Va, är den?! så där. Det blir så himla jobbigt att åka dit, sitta på bussen en halvtimme och sen att skolan är stängd så mm.

Cecilia är påverkad av diskursen om *barnets bästa* som blivit en slags sanning ända sedan barnkonventionen blev internationell lag 1990. Diskursen om *barnets bästa* påverkar inte bara konstruktioner av föräldraskap utan alla konstruktioner som har med barn och familjeliv att göra.

Förutom de bilder av ”halvtidsmamman” som beskrivits ovan finns ytterligare en variant och det är bilden av ”den hårda mamman” som struntar i sitt barn varannan vecka. I intervjuerna växer det fram bilder av vad andra kan tycka och tänka om ”halvtidsmamman”. Det finns en föreställning om att andra kan tycka att man struntar i sitt barn varannan vecka, att man är självupptagen och lämnar barnet vind för våg hos barnets pappa. Gamla föreställningar och diskurser kring vad som ingår i mammamollen spelar in. Enligt Johansson (2006) finns det i Sverige trots förändringar på många andra områden en dominerande moderskapsdiskurs med krav och förväntningar på mödrar att ansvara för omsorg och beskydd av barnen. Till den bilden av moderskap hör att vara ständigt tillgänglig för sina barn och navet i familjelivet. När pappan plötsligt ska stå för den rollen varannan vecka upplever en del av de intervjuade mammorna att de möts av misstänksamhet från omgivningen. I utdraget nedan beskriver Anna sin situation.

Anna: Ja, om pappan hade velat det så hade jag nog gjort det men, lär ju sig att leva sitt liv efter detta för visst ibland kan, tycka att jag kanske är den där hårda mamman för den veckan hon är hos sin pappa då kan jag inte engagera mig i hennes aktiviteter eller, utan han får faktiskt sköta det själv. Då kan jag kanske ibland upplevas att jag är känslökall men det är ju lite för att jag måste överleva mig själv att nu har jag min vecka då jag gör mina grejer och sen när hon kommer så är det hennes som styr och jag kan inte lägga mig i hur han fattar sina beslut eller hur han gör.

Förutom traditionella bilder av moderskap är Annas tal präglad av en traditionell syn på det kvinnliga könet. Hon klandrar sig själv för att vara hård och känslökall på grund av att hon varannan vecka inte lever upp till den traditionella bilden av hur en mamma och kvinna ska vara d v s mjuk, följsam och omhändertagande.

Vid kontextuell konstruktivism sätter man in konstruktioner i ett historiskt och socialt sammanhang (Sahlin 2002). Växelvis boende är ett relativt nytt fenomen som vuxit sig starkare sedan slutet av 1990-talet. Man skulle kunna se föräldrar med växelvis boende som ett slags avantgarde eller pionjärer i kontexten *familjeliv i Sverige idag*. Deras barn är den första generationen barn som växer upp med växelvis boende. Föräldrarna har inte särskilt många referenser och måste prova sig fram för att hitta en modell som fungerar för just dem. I detta sökande påverkas de av diskurser om bl. a *barnets bästa*, *barn har rätt till båda sina föräldrar*, *jämställdhet*, *den goda modern* och *barnorienterad maskulinitet*.

Den jämställda mamman

Konstruktionen av ”den jämställda mamman” är präglad av diskurser kring *jämställdhet* och *rättvisa*. Här växer fram en bild av en mamma som vågar sätt ner foten, säga ifrån och kräva

att man ska dela på ansvaret om barnen efter separationen. Nina i utdraget nedan målar upp en bild av en jämställd mamma som tydligt markerar för pappan att han ska ta sitt ansvar.

Nina: Ja, och det var ett ganska självklart beslut liksom han sa ju bara en gång att ja, men då tar jag dom varannan helg och svarade jag det kan du ju drömma om det var liksom aldrig någon diskussion om det.

Nina konstruerar inte bara en bild av en jämställd mamma utan även en stark och beslutsam kvinna. West & Zimmerman (1987) talar om att göra kön och kön som social konstruktion. Johansson (2006) menar att det intressanta i det här sammanhanget är hur kön görs och vilka egenskaper kropparna tillskrivs och vilka konsekvenser det får. Konsekvensen av att Nina konstruerar en bild av sig själv som en stark och beslutsam kvinna blir att hon får igenom sin vilja och pappan tar ansvar för barnen varannan vecka.

Konstruktionen av ”den jämställda mamman” är även påverkad av diskurser kring *rättvisa*. Rättvisa i det här sammanhanget kan ha flera olika innebörder. Det kan handla om att göra en rättvis fördelning av *ansvaret* om barnen men också att dela *tiden* med barnen rättvist mellan sig. Maria i utdraget nedan målar upp en bild av en mamma som kräver att man ska dela rättvist på tiden med barnen.

Maria: Jag tror att det är väldigt individuellt faktiskt, jag tror att många, att det är vanligare då att kvinnan framför allt säger ifrån att pappan ska ha mer tid än vad han liksom tror från början för att det handlar lite om rättvisa men sen under vägen så tror jag att man upptäcker att det är väldigt bra.

Bilden av växelvis boende som ett självklart val är något som återkommer i nästan alla intervjuer. Kurku-Souino (2000) menar att gemensam vårdnad blivit den ideala formen för barn efter en skilsmässa i västvärlden. Gemensam vårdnad och även växelvis boende bygger på diskurser om bl. a *jämställdhet* och *barns rätt till båda sina föräldrar*. Dessa diskurser har del i ökningen av antalet barn som bor växelvis de senaste åren men även om man talar om att det är självklart med växelvis boende så fungerar det inte alltid så i verkligheten eller praktiken. Bekkengen (2002) talar om diskrepansen eller glappet mellan diskurs och praktik. Även om man talar om *jämställdhet* och *att barn har rätt till båda sina föräldrar* så är det fortfarande vanligast i praktiken att barn bor mest med mamma efter en separation.

Cecilia i utdraget nedan beskriver föräldrarollerna ur ett historiskt och socialt perspektiv.

Cecilia: Ja, det är väl en huvudsakligen antar jag att det har att göra med att papporna har blivit mera närvarande föräldrar ehh och att det har blivit mer jämställt föräldraskap för innan dess så var det ju i 99 fall av 100 så att barnet bodde hos mamman när föräldrarna skildes, för att mamman som hade hand om barnen och som hade närmast relation till barnen och nu är det, ser inte riktigt ut så, utan ehh det har ju föräldrarollerna, mamma och papparollerna, könsrollerna har förändrats. Dom är ju i förändring och då är det inte lika ja, det ser ju inte ut så längre i så väldigt många familjer att pappa drar in stålar och morsan sköter det där med barnen liksom.

Burr (2003) menar att vi är historiska och kulturella varelser vilket påverkar vår syn på världen och vår världsbild och identitet förändras över tid. Hon menar vidare att diskursivt handlande är en form av socialt handlande som bidrar till att skapa den sociala världen och bevara sociala mönster. Det har hänt mycket i Sverige de senaste 50 åren vad gäller talet om *jämställdhet* och *att barn har rätt till båda sina föräldrar* och konstruktionen av ”den

jämställda mamman” ligger helt i linje med nutidens värderingar. Trots detta finns det mycket kvar att förändra för att vi i praktiken ska få ett jämställt föräldraskap efter en separation.

Den goda modern

Konstruktionen av ”den goda modern” bygger på en diskurs med samma namn: *den goda modern*. Den här moderskapsdiskursen är dominerande på de flesta håll i världen och för att ta ett exempel så beskriver Hacker (2005) hur myten om *den goda modern* lever kvar i Israel.

När de intervjuade mammorna konstruerar ”den goda modern” talar de om moderskap så som man förväntar sig att en omsorgsfull mamma ska göra. De målar upp en bild av en mamma som alltid vill finnas där för sina barn. Hon lider av att vara utan barnen och skulle helst av allt vilja ha dem ständigt runt omkring sig. Maria i utdraget nedan använder ordet *schizofren* för att beskriva hur svårt det kan vara med omställningen mellan *mammaliv* och *singelliv*.

Maria: Man blir ju lite schizofren så när man är singel varannan vecka och lever det livet och så varannan vecka är man mamma och då är man eller då är jag mycket mamma den veckan och nästa vecka så är jag inte mamma alls liksom och det är ju plus och minus med det, sen saknar jag, gillar ju att vara med mina ungar, jag gillar och ha dom jämt så det har jag ju fått träna på det här jättelänge liksom och nu har jag haft den lille i, han har vart hos mig i snart tre veckor nu här vid jul för att det har passerat bäst då, han tycker att det har varit mysigt så och då nu när han inte är här efter ett par dar så tycker jag att vad tomt det blir liksom fast då umgås inte vi jättemycket när han är hos mig.

Anpassningen från *mammaliv* till *singelliv* kan vara svår och saknaden efter barnen varannan vecka stor. Vissa talar om en energilöshet de veckor barnen är hos pappa. Allt det man hade bestämt sig för att göra som att arbeta igen, träna och umgås med vänner orkar man inte utan man blir liggande på soffan. Nina i utdraget nedan använder starka ord som *tyst*, *tomt* och *dött* för att beskriva känslan den veckan då barnen är hos pappa.

Nina: Jag förstår att dom blir tokiga en del när barnen flyttar hemifrån det blir tyst och tomt och det tror jag är ett fenomen för någon som ska göra någon annan uppsats just det den här ensamheten, dött liksom, att man ska vara så alert och igång på fokus ena veckan och nästa vecka så är det ingen som hör mig hoho liksom ja mm ja mm.

Konstruktionen av ”den goda modern” bygger som nämnts tidigare på diskursen om *den goda modern* men även en traditionell syn på det kvinnliga könet som mjuk, följsam och omhändertagande. Konstruktionen av ”den goda modern” är den konstruktion av moderskap där det tydligast framgår att bilden av moderskap och kön är tätt sammanfogade och går in i varandra. Anna i utdraget nedan ger ytterligare en bild av ”den goda modern” då hon beskriver hur svårt det kan vara att dela med sig av tiden med barnet.

Anna: Ja, då tyckte jag det var nog mest eftergift i början när vi skiljdes för jag ville ju ha henne hela tiden, för då hade jag ju haft henne nästan hela tiden, då hade han resejobb och var borta mycket och då kände jag att det är alltid jag som åkte med henne då hon simmade och det var jag som natta och allting och då skulle jag dela med mig av det, då tyckte jag att det var jättehemskt.

Enligt Burr (2003) finns det ett samband mellan kunskap och sociala processer och vårt sätt att uppfatta världen skapas och upprätthålls i sociala processer. Vidare menar hon att socialkonstruktionister är intresserade av alla former av social interaktion och framförallt

språkets betydelse. Det är i det dagliga livet som den gemensamma kunskapen konstrueras människor emellan. I det här fallet skapas konstruktionen av ”den goda modern” i interaktionen mellan mig som intervjuare och intervjupersonen. Det är därför viktigt att ta min roll som intervjuare och socionom i beaktande. Detta påverkar hur de intervjuade mammorna i intervjusituationen beskriver sitt moderskap. Burr (2006) menar dessutom att människans främsta mål är att konstruera sig själv och sitt handlande moraliskt försvarbart. Med andra ord att man vill framställa sig själv enligt de normer och värderingar som är rådande i samhället. Det är viktigt att vara uppmärksam på dessa faktorer då de har betydelse för hur intervjupersonerna talar om föräldraskap och särskilt vid konstruktioner som upprätthåller den gängse bilden av hur en mamma eller pappa ska vara.

Bilden av ”den goda modern” är påverkad av diskurser kring moderskap och kön och hur man vill uppfattas som mamma men förutom detta också ett uttryck för starka moderskänslor. Vid intervjuerna växte det fram en bild av att växelvis boende stundtals kan beskrivas som en *bonus* för männen och en *eftergift* för kvinnorna då de oftast får mindre tid med barnen än de hade innan separationen.

Konstruktioner av faderskap

Faderskap kan beskrivas på många olika sätt och bilden av hur en pappa ska vara varierar från en tid till en annan och i vilket kulturellt och socialt sammanhang man befinner sig. I mitten av 1900-talet såg föreställningen om faderskap annorlunda ut i Sverige än idag. Då ingick det i pappans roll att försörja familjen och han var inte lika delaktig i familjelivet som nu. Idag präglas konstruktioner av faderskap av diskurser kring bl. a *barnets bästa, jämställdhet, barn har rätt till båda sina föräldrar* och *barnorienterad maskulinitet*.

Förutom dessa diskurser är bilderna av faderskap påverkade av konstruktioner av kön d v s hur man talar om maskulinitet. Traditionellt konstrueras det manliga könet utifrån begrepp som hårdhet, beslutsamhet och mod men maskulinitet kan även beskrivas utifrån begrepp som beskydd och omsorg. På senare år har man även börjat tala om en *barnorienterad maskulinitet*.

I den här studien är det tre bilder av faderskap som framträder mer tydligt än andra. Bilderna eller konstruktionerna är ”Mc Donalds pappan”, den jämställda pappan” och ”den barnorienterade pappan”.

Mc Donalds pappan

I den här konstruktionen framträder en frånvarande pappa som inte tar del av barnens vardag och som inte heller tar sitt ansvar som pappa. Det här är en pappa som dyker upp varannan helg och hittar på roliga aktiviteter med barnen som bio och Mc Donalds. Saker som man kan köpa för pengar och som kan vara ett sätt att kompensera frånvaron i vardagen. Beskrivningen av ”Mc Donalds pappan” påminner om bilden av den traditionella skilsmässopappan så som konstruktionen av faderskap vid separationer såg ut innan växelvis boende blev ett vanligt fenomen. ”Mc Donalds pappan” är en konstruktion som de intervjuade föräldrarna tar avstånd ifrån och symbolen för något man inte vill vara. Kanske för att den bilden av faderskap känns förlegad och inte passar in i det historiska och sociala sammanhang vi befinner oss nu. Enligt Burr (2003) är vi historiska och kulturella varelser vilket påverkar vår syn på världen och vår

världsbild och identitet förändras över tid. Hon menar vidare att det inte finns något rätt eller fel sätt att förstå världen utan det förändras över tid. Tomas i utdraget nedan använder starka ordalag för att markera att han inte ställer upp på att träffa barnet varannan helg och det är hans uttryck för ”varannan helg pappan” som fick ge namnet på den här konstruktionen.

Tomas: Ehh ja vi vill ju egentligen undvika allt det som hade medfört om att bara ha... det blir ju motsatsen att bara en förälder är tongivande, att det finns bara en sanning och så vidare. Ehh så motsatsen till det jag precis svarade och sen ehh för egen del ehh mitt personliga behov eller det var ju att ehh jag ville ju ta ansvar för det barn jag satt till världen, aldrig i helvete att jag ska bli nån bio- Mc Donalds pappa nej it´s not gonna happen liksom!

Även de intervjuade mammorna målar upp en bild av ”Mc Donalds pappan”. En papparoll som de upplever att barnens pappor tar avstånd ifrån. Även här blir ”Mc Donalds pappan” symbolen för något man inte vill vara och motsatsen till den närvarande, delaktiga, ansvarstagande och engagerade pappan. Anna i utdraget nedan beskriver hur barnets pappa sagt ifrån att han inte vill ha dottern varannan helg utan att han vill vara delaktig i hennes liv.

Åsa: När ni valde varannan vecka var det något som ni tänkte att ni ville undvika då som...

Anna: Hennes pappa sa ju att jag vill inte ha henne bara varannan helg...

Åsa: Nej.

Anna: Han ville inte ses som varannan helg pappa utan han ville ju vara delaktig i hennes liv då... jag vet inte om det är tillräckligt svar...

Precis som vid konstruktionen av ”halvtidsmamman” handlar bilden av ”Mc Donalds pappan” delvis om hur andra ser på en som förälder. Anna i utdraget ovan beskriver hur barnets pappa inte vill ses som en ”varannan helg pappa” eller ”Mc Donalds pappa”.

Enligt Burr (2003) finns det ett samband mellan kunskap och social handling. Hon menar att olika sociala världsbilder leder till olika sociala handlingar och det som anses naturligt om man har en världsbild kan vara helt otänkbart om man har en annan. Vidare menar hon att hur vi konstruerar världen har betydelse för maktrelationer då det har betydelse för vad man tillåts göra och hur man behandlar varandra. Resultatet från intervjuerna visar att ju mer kunskap vi får om pappans betydelse för barns uppväxt och välbefinnande desto mindre accepterat blir det att vara en ”Mc Donalds pappa”. Konstruktionen av ”Mc Donalds pappan” är påverkad av diskurser om *frånvaro-närvaro* och *ansvar-oansvar*. Bekkengen (2002) menar att det idag råder en stark diskurs om att *barnet ska stå i centrum* och att det därför inte blir fullt ut tillåtet för män att *inte* representera en *barnorienterad maskulinitet*. Resultatet från intervjuerna bekräftar den bilden då intervjupersonerna beskriver hur de tar avstånd från allt vad konstruktionen av ”Mc Donalds pappan” representerar i form av frånvaro, ointresse och oansvar gentemot sina barn.

Den jämställda pappan

Till skillnad från ”Mc Donalds pappan” framställs ”den jämställda pappan” som en modern och medveten pappa som tar ansvar och är engagerad i sina barn. Den här konstruktionen av faderskap ligger i tiden och bilden av en pappa som aktivt tar avstånd från den traditionella mansrollen målas upp. Om man jämför konstruktionen av ”den jämställda mamman” och ”den jämställda pappan” så ser man att talet om jämställdhet skiljer sig åt mellan de intervjuade mammorna och papporna. På grund av sitt kön har de har olika utgångsläge och

medan mammorna beskriver hur de får säga ifrån och kräva att papporna ska ta mer ansvar så ger papporna bild av att det blivit mer accepterat att de ska ta lika stort ansvar som mammorna. Tomas i utdraget nedan talar om en attitydförskjutning.

Tomas: Ehh dels så handlar det ju om, tror jag, en norm eller en attitydförskjutning emot att alltså, att ehh normalbilden eller det är mycket möjligt att jag i Stockholms innerstad bara lever i den bubblan, att det är mer normalt att, eller accepterat eller att vi män ska ta lika stort ansvar.

Inom kritisk diskursanalys råder ett dialektiskt förhållande mellan den diskursiva praktiken och den sociala praktiken (Winter & Jørgensen 2000). Tomas tal om jämställt föräldraskap i utdraget ovan är påverkat av diskurser kring *jämställdhet, att barn har rätt till båda sina föräldrar* och en *barnorienterad maskulinitet*. Han beskriver hur han tillhör en krets i Stockholms innerstad där det är normalt att man delar på ansvaret om barnen dvs att man har växelvis boende. Här råder ett dialektiskt förhållande mellan diskurser om *jämställdhet, barns rätt till båda sina föräldrar* och en *barnorienterad maskulinitet* och den sociala praktiken växelvis boende.

Inom socialkonstruktivismen menar man att diskursivt handlande är en form av socialt handlande som bidrar till att skapa den sociala världen och bevara sociala mönster (Burr 2003). Magnus i utdraget nedan beskriver att hans egen pappa var väldigt engagerad i honom och att han var ganska tidigt ute.

Åsa: Nej, hur har du haft det, hur har din pappa själv, hur engagerad har han varit?

Magnus: Han har varit väldigt engagerad han var ju ganska tidigt ute med att vara, för att ändå vara hemma med mig ett par månader.

Åsa: Mm har det påverkat dig att din egen pappa var engagerad i dig?

Magnus: Ja, det tror jag faktiskt!

Magnus tal om faderskap är påverkat av diskurser kring *jämställdhet* och en *barnorienterad maskulinitet*. Hans egen pappa visade i social handling att han var jämställd och barnorienterad. Diskurser och sociala handlingar präglade av *jämställdhet* och *barnorienterad maskulinitet* bidrar här till att bevara sociala mönster.

Det finns ytterligare en bild av ”den jämställda pappan” och den beskriver mannens frigörelse från den traditionella mansrollen.

Anders: Men när du ställer frågan och jag ska därför att jag bara är mig själv, då jag hör din fråga, jag kallar det mannens frigörelse från den traditionella mansrollen för den var inte bra.

Vanligtvis talar man om kvinnans frigörelse från de traditionella könsrollerna men Anders i utdraget ovan beskriver mannens frigörelse från den traditionella mansrollen. Vad ingår då i den traditionella mansrollen? Stämmer bilden av en man som drar in pengar till familjen, sällan träffar sina barn och som blir servad med mat, tvätt och städning? De flesta skulle nog hålla med om att det är den bilden man kommer att tänka på när man talar om den traditionella mansrollen. Burr (2003) menar att hur vi konstruerar världen har betydelse för våra maktrelationer. Dessa i sin tur påverkar vad man tillåts göra och inte och hur man behandlar varandra. När de intervjuade papporna konstruerar ”den jämställda pappan” tar de avstånd från den traditionella synen på faderskap. Dagens samhälle är påverkat av diskurser om *jämställdhet* och *barnorienterad maskulinitet* som gör att det inte är riktigt tillåtet att

varken beskriva sitt faderskap eller agera som pappa enligt den traditionella mansrollen. År av kamp för jämställdhet och ett jämställt föräldraskap har haft betydelse för hur dagens bild av föräldraskap konstrueras. ”Den jämställda pappan” beskrivs som en modern, medveten och närvarande pappa som är delaktig i familjelivet. Motsatsen till ”den jämställda pappan” är en bild av en ojämsälld pappa som i dagens samhälle framstår som både omodern och omedveten.

Den barnorienterade pappan

”Den barnorienterade pappan” sätter barnen i fokus och är påverkad av diskurser om bl. a en *barnorienterad maskulinitet*. Bekkengen (2002) menar att det idag råder en stark diskurs om *att barnet ska stå i centrum* och att det därför inte blir fullt ut tillåtet för män att *inte* representera en *barnorienterad maskulinitet*.

I intervjupersonernas berättelser framträder en närvarande pappa som vill undvika att tappa kontakten med sina barn. Han är beredd att strida för att behålla kontakten och han kan dessutom tänka sig att anpassa sitt liv efter barnen. Hobson (2002) menar att Sverige är en av världens mest fadersvänliga stater och att faderskap i svenskt sammanhang snarare innebär att *ta hand om barnet känslomässigt* än att vara en ekonomisk stöttepelare. Magnus bild av faderskap i utdraget nedan bekräftar den bilden.

Magnus: Det är ju en känsla från en pappa också att man vill inte släppa.

Magnus målar upp en bild av faderskap och maskulinitet som bygger på känsla och närhet till sitt barn. En ny bild av faderskap och maskulinitet målas upp som skiljer sig från den traditionella mansrollen. Talet är präglad av diskursen om en *barnorienterad maskulinitet* och konsekvensen blir en mer närvarande pappa.

Stefan i utdraget nedan beskriver på ett mer rationellt sätt att han ville undvika att tappa kontakten med sina barn.

Stefan: Ja du vad vill man undvika... nej jag kan bara... ehh det är ju det som vi tyckte då den bästa lösningen i en tråkig situation. Man vill ju undvika och tappa kontakten med sina barn.

Intervjupersonernas tal om faderskap är påverkade av diskurser kring *jämställdhet* och *barnorienterad maskulinitet*. Andanaes (2005) som studerat den norska debatten om föräldraskap och barnomsorg menar att diskursen om *barns rättigheter* har större legitimitet än diskursen om *jämställdhet mellan könen*. Bekkengen (2002) bekräftar den bilden och menar att diskursen om *barns rättigheter* är så stark att den fått karaktären av en obestridbar diskurs. I den här studien är diskurser som sätter barnet i fokus dominerande och gemensamt för de intervjuade papporna är att de framställer sig själva som barnorienterade.

Burr (2003) menar att kunskap konstrueras människor emellan. Konstruktioner av föräldraskap sker i detta fall i interaktion mellan intervjuperson och intervjuare. Även om det finns dominerande diskurser som påverkar talet om faderskap så är det viktigt att beakta min roll som intervjuare och socionom och vilken inverkan den har vid konstruktionerna av ”den barnorienterade pappan”. Det är naturligt att de intervjuade papporna vill framställa sig själva enligt den gängse bilden av hur en pappa ska vara idag.

Även om föreställningen i Sverige är att vi är jämställda på många områden så visar forskning att män som delar på föräldraansvaret har svårare att göra karriär på arbetsmarknaden (Hobson 2002). Stefan i utdraget nedan beskriver svårigheter med att leva upp till bilden av ”den barnorienterade pappan” i verkligheten.

Stefan: Ja ehh dels tror jag ju det vi var inne på förut att det fler män eller killar eller vad man ska säga som tar ut mer föräldraledighet vilket gör att man får en helt annan koppling så intresset blir större om man nu ska säga något sånt fult... men ja det får man väl säga då viljan blir större tror jag... sen får man väl hoppas att det kanske dessutom i samband med det e ett bättre klimat hos arbetsgivare. Ehh när William var liten så jobbade jag som nätverkschef på ett stort bolag som har tre bokstäver eller ett dotterbolag till dom här i stan ehh och där fick jag ju höra rätt upp och ner att med den positionen som jag hade så kunde man inte vara hemma och vara barnledig.

Bekkengen (2002) talar om en diskrepans mellan diskurs och praktik och även om de intervjuade papporna beskriver sig själva som barnorienterade så är det inte säkert att de tillåts leva upp till den bilden i verkligheten.

I bilden av ”den barnorienterade pappan” ingår även att man ska anpassa sitt liv så att det blir så bra som möjligt för barnen. Det kan handla om bostad, arbete, intressen eller egna behov. Anders i utdraget förmedlar en bild av en pappa som anpassar arbete och arbetstider så att det ska bli så bra som möjligt för barnen.

Anders: Man kan säga så här, den här skilsmässan så då gjorde jag så, då skaffade jag mig ett annat jobb med hänsyn till barnen och jag skaffade, jag gjorde detta med grötfrukost jag skaffade mig ett jobb där jag kunde komma kl. 9 på morgonen.

Här målas upp en bild av en pappa som kokar gröt på morgonen och ser till att barnen får den omvårdnad de behöver. Anders tal om faderskap är påverkat av diskurser om *barnet i centrum* och en *barnorienterad maskulinitet*. Burr (2003) menar att vi är historiska och kulturella varelser vilket påverkar vår syn på världen. Hon menar vidare att vår världsbild och identitet förändras över tid. Konstruktionen av ”den barnorienterade pappan” är en relativt ny konstruktion av faderskap men den ligger väl till i tiden och den stämmer väl överens med föreställningen av hur en pappa och man ska vara idag.

Avslutande diskussion

Nu har vi kommit till den avslutande delen av uppsatsen där jag belyser hur de olika diskurserna samspelar och påverkar varandra. Enligt postmodernismen finns det inga givna sanningar utan man betonar mångfald och variation (Burr 2003). Det samma gäller de konstruktioner och diskurser som belyses i den här studien. Olika diskurser ligger till grund för olika konstruktioner och ibland går de in i varandra och andra gånger existerar de sida vid sida. Avslutningsvis kommer vi att blicka framåt i en familjepolitisk diskussion där jag sätter in växelvis boende i familjepolitisk kontext.

Diskussion om samspel mellan olika diskurser

I de intervjuade föräldrarnas tal om föräldraskap finner vi ett antal konstruktioner som i sin tur är formade av olika diskurser kring barn och föräldraskap. Enligt Potter (1996) är diskurser konstruktionens centralt ordande princip d v s diskurserna är konstruktionernas bas och påverkar innehåll och utseende på konstruktioner.

Här framträder tre bilder av moderskap; ”halvtidsmamman” som är påverkad av diskurser om *frånvaro-närvaro* och *barn har rätt till båda sina föräldrar*, ”den jämställda mamman” som är påverkad av diskurser om *jämställdhet* och *rättvisa* och ”den goda modern” som utgörs av diskursen om *den goda modern*.

Även vid konstruktionen av faderskap kan man urskilja tre olika bilder; ”Mc Donalds pappan” som är formad av diskurser om *frånvaro-närvaro* och *ansvar-oansvar*, ”den jämställda pappan” som är formad av diskurser om *jämställdhet*, *att barn har rätt till båda sina föräldrar* och en *barnorienterad maskulinitet* och ”den barnorienterade pappan” som är utgörs av en diskurs om *barnet i centrum* och *barnorienterad maskulinitet*.

Konstruktionerna av moderskap och faderskap är alla mer eller mindre präglade av diskursen om *barnets bästa*.

Vid intervjuerna med föräldrarna växer det fram en bild av ett postmodernt föräldraskap där ingenting är på förhand givet och man får själv orientera sig och hitta en modell som passar för ens egen familj. Giddens (1992) talar om *rena relationer* och syftar på relationer som skapas för sin egen skull och inte kräver äktenskapet som ram. De bilder av föräldraskap som växer fram under intervjuerna skulle kunna ses som ett slags *rena relationer* där barnet är i fokus. Utifrån diskurser om *att barn har rätt till båda sina föräldrar*, *den goda modern* och *barnorienterad maskulinitet* bygger föräldrar med växelvis boende upp en relation där de samarbetar för *barnets bästa*.

Vi ska börja med att titta närmare på de konstruktioner och diskurser som framträtt tydligast i det empiriska materialet. Det är konstruktionen av ”den goda modern” och ”den barnorienterade pappan”. De utgörs av diskurser om *barnets bästa*, *den goda modern*, *barnet i centrum* och *barnorienterad maskulinitet*. Dessa konstruktioner påverkas även av andra konstruktioner som ”halvtidsmamman” och ”Mc Donalds pappan” med tillhörande diskurser. De senare fungerar till viss del som en motbild för hur man vill framställa sitt föräldraskap

och då särskilt konstruktionen av ”Mc Donalds pappan”. ”Halvtidsmamman” är mer komplex och samlar bilden av den ambivalenta tillvaro som många mammor med växelvis boende befinner sig i där man pendlar mellan att vara frånvarande och närvarande. Att njuta av friheten och kunna satsa på sig själv under barnfria veckor samtidigt som gamla normer och värderingar gör att man kan få dåligt samvete och känna sig som en ”dålig mamma”.

Johansson (2006) kallar förgivettaganden och självklar kunskap för dominerande diskurser. Diskurser är mer eller mindre dominerande eller starka och *barnets bästa*, *den goda modern* och *barnorienterad maskulinitet* som vi ska gå igenom här är starka diskurser som mer eller mindre präglar vårt tal om föräldraskap. *Barnet i centrum* är en diskurs som hör ihop med *barnorienterad maskulinitet* och kommer att tas upp i det sammanhanget.

Barnets bästa är en diskurs som är dominerande i västvärlden och framför allt i de nordiska länderna. *Barnets bästa* har blivit ett begrepp i vårt samhälle som de flesta känner till och som man tar hänsyn till både inom myndigheter som skola och socialtjänst men även inom familjen och i sitt föräldraskap. Vårt välfärdssystem är präglat av en barnorienterad syn och forskning visar dessutom att de barn som får ta del av det nordiska välfärdssystemet mår bättre än barn i andra länder (Bjarnasson et al. 2010).

Diskursen om *den goda modern* är dominerande på de flesta håll i världen och bygger på myten om *den goda modern*. Uppfattningen om vad som är gott moderskap är så självklart att de flesta människor inte ens reflekterar över det. Foucault (1972) talar om det *redan sagda* d v s det som är så självklart att det inte ens behöver uttalas och man skulle kunna säga att diskursen om *den goda modern* är just en sådan outtalad sanning.

Diskursen om *barnorienterad maskulinitet* är också till stor del ett svenskt eller nordiskt fenomen. Bekkengen (2002) menar att barncentrering numera utgör en samhällsnorm och därmed är en viktig mekanism för familjelivets organisering. Hon menar vidare att det idag råder en stark diskurs om att *barnet ska stå i centrum* och att det därför inte blir fullt ut tillåtet för män att *inte* representera en *barnorienterad maskulinitet*.

Nu ska vi gå vidare för att se hur bl. a diskurserna ovan präglar vårt tal om ”den goda modern” och ”den barnorienterade pappan”.

”Den goda modern” är en konstruktion som bygger på diskursen med samma namn och är en dominerande moderskapdiskurs med krav och förväntningar på mödrar att ansvara för omsorg och beskydd av barnen (Johansson 2006). När de intervjuade mammorna talar om sig själva som mödrar som helst vill ha barnen hos sig jämt så talar de om moderskap så som man förväntar sig att en mamma ska göra. Man skulle kunna säga att det här är normen för hur en mamma ska vara. Vad händer då när en mamma går utanför den här mallen? När man inte har möjlighet vara hos sina barn hela tiden och överlåter åt pappan att ta sitt ansvar varannan vecka? I konstruktionen av ”halvtidsmamman” nämns omgivningens förväntningar och föreställningar om mamman som alltid ska finnas tillgänglig för sina barn. Intervjupersonerna beskriver där en ambivalens och man pendlar mellan diskurser om *barnets bästa* och *frånvaro-närvaro*. Trots talet om ett mer jämställt samhälle och att männen ska ta större ansvar för barn och familjeliv så lever fortfarande bilden av ”den goda modern” kvar. Mamman som fungerar som familjens nav och som är ständigt närvarande för sina barn. I talet om ”den goda modern” beskriver mammorna hur de lider av att vara utan sina barn och talar om att det känns *dött*, *tomt* och *tyst*. Känns det dött, tomt och tyst för att man inte kan leva upp till bilden av *den goda modern*? Eller är det på grund av att det faktiskt känns

alldeles *dött, tomt och tyst* då man som mamma tvingas vara utan sina barn varannan vecka? Den här studien kan inte svara på den frågan men en sak är säker och det är att myten om *den goda modern* är stark även i ett till synes jämställt land som Sverige. Diskursen om *den goda modern* är så stark att man skulle kunna prata om en obestridbar sanning.

”Den barnorienterade pappan” är en konstruktion som bygger på diskurser om *barnet i centrum* och *barnorienterad maskulinitet*. Här påverkas inte bara konstruktionen av faderskap utan även konstruktionen av det manliga könet av diskursen om *barnet i centrum*. Sanningar om *barnet i centrum* påverkar synen på faderskap och manlighet och idag är det självklart att männen ska sätta barnen i fokus. Förutom detta finns det en medvetenhet om *att barn behöver båda sina föräldrar*. Det gör att det inte längre är accepterat att som ”McDonalds pappan” vara *frånvarande* och låta mamman ta hela *ansvaret* för barnen efter en separation. I intervjuerna växer det fram en bild av en pappa som inte ställer upp på den traditionella bilden av faderskap och maskulinitet. Det har blivit status att vara en ”barnorienterad pappa” och att ha växelvis boende kan vara ett sätt att visa att man tillhör en medveten skara pappor och män som inte bara är *jämställda* utan även sätter *barnet i centrum*.

Förutom diskurserna om *barnets bästa*, *den goda modern*, *barnet i centrum* och *barnorienterad maskulinitet* så omgärdas konstruktionerna av föräldraskap vid växelvis boende av diskurser om *jämställdhet*, *rättvisa*, *frånvaro-närvaro*, *ansvar-oansvar* och *att barn har rätt till båda sina föräldrar*. Winther Jörgensen & Philips (2000) talar om maktrelationer och menar att diskurserna själva är en del av den kamp som bidrar till hur den rådande diskursordningen ska se ut. Det pågår en ständig maktkamp mellan olika diskurser och när diskursordningen förändras påverkar det konstruktionen av föräldraskap. Vissa diskurser är mer dominerande än andra och påverkar föräldraskap över längre tidsperioder som diskursen om *den goda modern* som funnits i hundratals år. *Barnets bästa* är en annan dominerande diskurs som är relativt ny men fått stort genomslag och påverkar konstruktioner av föräldraskap över lag. Även diskursen om *barnorienterad maskulinitet* har kommit under de senaste årtiondena och påverkar vår syn på faderskap och maskulinitet.

Andanaes (2005) som studerat den norska debatten om föräldraskap och barnomsorg har kommit fram till att diskursen om *barns rättigheter* har större legitimitet än diskursen om *jämställdhet mellan könen*. Det stämmer väl överens med resultaten från den här studien där diskurser om *barnets bästa*, *den goda modern*, *barnet i centrum* och *barnorienterad maskulinitet* har större genomslag än *jämställdhet* och *rättvisa*. I föräldrarnas berättelser hamnar barnet i fokus och jämställdhet finns med som en aspekt men det är inte själva utgångspunkten för föräldraskap vid växelvis boende.

För det mesta samspelar olika diskurserna med varandra och samma diskurs kan påverka olika konstruktioner som t ex diskursen om *barnets bästa* som finns med i alla konstruktioner. De flesta konstruktioner bygger på olika diskurser och ibland överväger diskurser kring *barnets bästa*, *den goda modern*, *barnet i centrum* och *barnorienterad maskulinitet* och vid andra tillfällen *barn har rätt till båda sina föräldrar*, *jämställdhet* och *rättvisa*. Även diskurser om *frånvaro-närvaro* och *ansvar-oansvar* formar konstruktioner av föräldraskap. Det pågår en ständig kamp mellan olika diskurser och konstruktionerna av föräldraskap kommer därmed att se olika ut över tid. Men här finns inga skarpa gränser och de olika konstruktionerna av moderskap respektive faderskap går in i varandra. Samma mamma som beskrivit sig som ”halvtidsmamma” kan även beskriva sig som ”jämställd mamma” och ”den goda modern”. Konstruktionerna ska därför inte blandas i ihop med olika mamma- eller pappatyper utan ses som exempel på hur föräldrar talar om föräldraskap. Här görs ett nedslag

i verkligheten hos föräldrar med växelvis boende och syftet är att få en bild av deras föräldraskap och vilka faktorer eller diskurser som formar deras tal om föräldraskap.

Familjepolitisk diskussion

Här riktas blickarna framåt för att se vilken betydelse resultatet av den här studien kan ha för framtiden. Först skildras bilden av skilda och separerade föräldrar för att sedan gå in på föreställningar om vad som är en familj. Hur man ser på föräldrar med växelvis boende och olika familjesystem har betydelse för bemötandet i praktiken.

Föräldrar med växelvis boende kan ses som ett slags pionjärer i dagens familjeliv. De har inga direkta modeller att gå efter och deras barn kommer att vara den första generationen som växer upp med växelvis boende. Även om det funnits enstaka barn tidigare med växelvis boende runt om i världen så har det aldrig förr varit en så stor andel av barnen i Sverige som bor varannan vecka hos mamma och pappa.

Traditionellt sett finns det en bild av skilda eller separerade föräldrar som ”den ensamstående mamman” eller ”den frånvarande pappan” (Johansson 2006). Det här är två konstruktioner av föräldraskap som bygger på en moralisk diskurs. ”Den ensamstående mamman” beskrivs som ”den symbiotiska mamman” eller ”den omoraliska mamman” och ”den frånvarande pappan” som ”den passive och utnyttjade pappan” eller ”den diskvalificerade pappan” (*ibid*). Om vi lyssnar på föräldrarna i intervjuerna så ser vi att deras tal om föräldraskap skiljer sig markant från den här bilden och det växer det fram en bild av en *jämlig, närvarande, ansvarsfull och god föräldrar* som sätter *barnet i fokus*.

De senaste årtiondena har det växt fram flera olika typer av familjesystem: enförälderfamiljer, styvfamiljer, homosexuella familjer, polyfamiljer och växelvis boende är bara några exempel på olika sätt att ordna sitt familjeliv. Trots detta lever fortfarande bilden av den heterosexuella kärnfamiljen kvar som norm på många håll. Ett familjeideal som växte fram i 1800-talets borgerliga kultur (Frykman & Löfgren 1979) och som under många år varit definitionen för vad som är en ”riktig” familj. Föreställningen om kärnfamiljen är så stark att den i många fall påverkar familjer även efter en separation. Ibland talar man om den *separerade kärnfamiljen* (Eriksson 2011) eller *bi nuclear family* (Kurki-Suoinen 2000) där man har kärnfamiljen som modell även efter separationen. Det finns dock de som helt tar avstånd från den traditionella bilden av kärnfamiljen och förespråkar ett alternativt familjeliv t ex i föreningar som Makalösa föräldrar. Resultatet från intervjuerna visar att gruppen föräldrar med växelvis boende är en stark och medveten grupp men att de stundtals möter ålderdomliga normer och värderingar kring vad som är en familj. Myndigheter arbetar med att anpassa regler och bemötande så att det ska passa olika typer av familjekonstellationer men fortfarande lever gamla föreställningar om den heterosexuella kärnfamiljen kvar.

Detta har betydelse både på en individuell och strukturell nivå. På en individuell nivå finns det risk att föräldrar med växelvis boende drabbas av en förlegad syn på skilda och separerade föräldrar som dessutom innehåller moraliska aspekter på hur man ska vara som förälder. Därtill riskerar familjer som inte passar in i det heterosexuella kärnfamiljsbegreppet att känna sig avvikande och utstötta. I vissa fall tvingas separerade föräldrar leva upp till en kärnfamiljsnorm som inte alltid är bra för barnet t ex om föräldrarna har en mycket konfliktfylld relation. På en strukturell nivå handlar det om lagstiftning och politiska beslut som fortfarande på många håll utgår från den heterosexuella kärnfamiljen som norm.

Myndigheter arbetar med att förändra regler för t ex bidrag så att de ska vara bättre anpassade för föräldrar med växelvis boende men om man anpassar lagstiftningen så måste man samtidigt arbeta med attityder och bemötande.

Genom att öka kunskapen om gruppen föräldrar med växelvis boende ökar man förhoppningsvis förståelsen för deras situation. Trots att det i vårt samhälle idag finns en stor variation i sätt att leva så existerar fortfarande föreställningen om den heterosexuella kärnfamiljen som norm. Förhoppningsvis kan den här studien öppna upp för diskussioner kring inte bara växelvis boende utan olika variationer av familjeliv.

Referenslista

- Ackert, A (2012) *Från konflikter till ett gott samarbete –en fokusgruppsstudie av familjerättssekreterares syn på små barns boende vid föräldrars separation*. Kandidatuppsats i socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Andenaes, A (2005) ”Neutral Claims – Gendered Meanings: Parenthood and Developmental Psychology in a Modern Welfare State” *Feminism & Psychology* 15, 2, 209-226.
- Auster, P (2006) *The New York Trilogy -City of glass, Ghosts, The locked room*. London: Penguin Books Ltd.
- Bauserman, R. (2002) ”Child Adjustment in Joint-Custody Versus Sole-Custody Arrangements: A Meta-Analytic Review” *Journal of Family Psychology* 16, 1, 91-102.
- Bekkengen, L. (2002) *Man får välja –om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Malmö: Liber AB.
- Berger, P & Luckman, T (1967) *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. New York: Anchor books.
- Bergman, H (2011) ”Äktenskapet förgår med föräldraskap består: Staten och skilsmässobarnen vid 1900-talets mitt” I Helena Bergman, Maris Eriksson & Roger Klinth (red.) *Föräldraskapets politik*. Stockholm: Dialogos Förlag.
- Bergman, H & Hobson, B (2002) ”Compulsory fatherhood: the coding of fatherhood in the Swedish welfare state” I Barbara Hobson (red.) *Making Men into Fathers: Men, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood*. West Nyack, NY, USA: University Press.
- Bergström, M. (2012) *Elvis-projektet Växelvis boende för barn*, Stockholm: Forskningsprogram, Bilaga 2.
- Bergström, M (2012) personlig kontakt 2012-04-23, Stockholm: Elvis-projektet, Chess, Stockholms universitet.
- Berman, R. (2010) *Varannan vecka liv en studie om växelvis boende och barns familjeskapande*. Masteruppsats i socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Bjarnason, T. Bendtsen, P. Arnaarsson, A. M. Borup, I. Iannotti, R. J. Löfstedt, P. Haapasalo. I. & Niclasen, B (2010) ”Life satisfaction Among Children in Different Family Structures: A Comparative Study of 36 Western Societies” *Children & Society*, 1-12.
- Burr, V. (2003) *Social constructivism*. London: Routledge.
- Brinkman, S & Kvale, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun uppl 2*. Lund: Studentlitteratur AB.

- Bryman, A. (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder uppl 2*. Malmö: Liber AB.
- Centre for Health and Equity Studies (CHESS) (2012) ”Elvis-projektet” (elektronisk), CHESS, officiella hemsida, <http://www.chess.su.se/research/projects/elvis-projektet> (2012-02-06)
- Cullberg, J (2006) *Kris och utveckling Ny omarbetat utgåva med tillägg av Tom Lundin om katastrofpsykiatri uppl 5*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Englund & Svensson (2003) ”Sakprosa och samhälle” I Boel Englund & Per Ledin (red.) *Teoretiska perspektiv på sakprosa*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, M (2011) ”När våldsverkligheten tränger på: Direkt och indirekt styrning av separerade föräldrar” I Helen Bergman, Maria Eriksson & Roger Klinth (red.) *Föräldraskapets politik*. Stockholm: Dialogos Förlag.
- FamiljeLiv (2012), (elektronisk) *FamiljeLiv officiell hemsida* <http://www.familjeliv.se/> (2012-02-23)
- Foucault, M (1972) *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock Publications Limited.
- Frykman, J & Löfgren, O (1979) *Den kultiverade människan*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Försäkringskassan (2011) *Socialförsäkringsrapport 2011:5 Särlevande föräldrar och deras barns boende och underhåll*. Stockholm.
- Giddens, A (1992) *Intimitetens omvandling Sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- God forskningssed (2011) *Vetenskapsrådets rapportserie 1: 2011 God forskningssed*, Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Hacker, D (2005) ”Motherhood, Fatherhood and Law: Child custody and Visitation in Israel” *Social & Legal Studies* 14, 3, 409-431.
- Johansson, H (2006) *Brist på manliga förebilder Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete, skriftserien 2006:4.
- Järvinen, M. (1996) ”Kön som text –om den social konstruktivismens gränser” *Kvinder, kön och forskning* 2, 18-28.
- Kurku-Suonio, K (2000) ”Joint custody as an interpretation of the best interest of the child in critical and comparative perspective” *International Journal of Law, Policy and the family* 14, 183-205.
- Leva.nu (2012) ”Växelvis boende” (elektronisk), *Leva.nu officiell hemsida* <http://www.leva.nu/> (2012-02-07).

- Lithander, L (2006) *I Love U – om Sex livets innersta kärna*, Göteborgs Naturhistoriska Museum, Göteborg.
- Lithander, L (2012) personlig kontakt 2012-07-05, Göteborg: Göteborgs Naturhistoriska Museum.
- Myrdal, A. (1944) *Folk och familj*. Stockholm: Kooperativa förbundets bokförlag.
- Potter, J. (1996) "Discourse analysis and constructionist approaches: theoretical background". I John T.E. Richardson (red.) *Handbook of qualitative research methods för psychology and social sciences*. Leicester: BPS Books.
- Rosenlund, L. (2011) *Var ska jag sova i natt En kvalitativ studie om små barn och växelvist boende*. C-uppsats i socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Sahlin (2002) "Sociala problem som verklighetskonstruktioner" I Anna Meeuwisse och Hans Swärd (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- SCB (2008) *Undersökningarna av levnadsförhållanden Andel som bor växelvis* Stockholm: SCB.
- SCB (2009) "Växelvis boende ökar bland skilsmässobarn" *Välfärd –arbetsliv, demografi och välfärd*. 4, 3-5.
- SCB (2011) *Levnadsförhållanden rapport 119 Barns sociala relationer* Stockholm: SCB.
- Shiller, V. M. (1986) "Joint versus maternal custody for families with latency age boys: Parent Characteristics and Child Adjustment" *Amer. J. Orthopsychiat*. 56, 3, 486-489.
- Skjörten, Barlindhaug & Lidén (2007) *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AB.
- Socialstyrelsen (2012) *Skolans betydelse för barn och ungas psykiska hälsa –en studie baserad på den nationella totalundersökningen i årskurs 6 och 9 hösten 2009*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 1995: 79 *Vårdnad, boende och umgänge. Betänkande av vårdnadstvistutredningen*. Stockholm.
- SOU 2005: 43 *Vårdnad- boende- umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar. Betänkande av 2002 års vårdnads kommitté*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SOU 2011:51 *Fortsatt föräldrar – om ansvar, ekonomi och samarbete för barnets skull. Betänkande av Utredningen om ekonomi och föräldrasamarbete vid särlevnad*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Spruijt, E. & Duindam, V. (2010) "Joint Physical Custody in The Netherlands and the Well-Being of Children" *Journal of Divorce & Remarriage*, 51, 65-82.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset (2012) ”Forskning/utveckling” (elektronisk), *Stiftelsen Allmänna Barnhus officiell hemsida*, <http://www.allmannabarnhuset.se/> (2012-02-06)

Steinman, S (1981) ”The experience of children in joint-custody arrangement: A report of a Study” *Amer. J Orthopsychiat.* 51, 3, 403-414.

Sveland, M & Wennstam, K. (2011) *Happy, happy en bok om skilsmässa*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.

Sveriges makalösa föräldrar (2012), (elektronisk) *Sveriges makalösa föräldrar officiell hemsida* <http://www.makalosa.org/> (2012-02-23)

Unicef (2012), ”Barnkonventionen” (elektronisk), *Unicef Sveriges officiella hemsida* <http://unicef.se/barnkonventionen> (2012-03-09)

West, C & Zimmerman, D. H. (1987) ”Doing gender” *Gender & Society*, 1, 2, 125-151.

Winther Jörgensen, M. & Philips, L. (2000) *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur AB.

Bilagor

Informationsbrev



GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

HAR NI BARNEN VARANNAN VECKA? -deltagare sökes till studie om växelvis boende.

Jag söker föräldrar vars barn bor växelvis/varannan vecka och är intresserade av att dela med sig av sina tankar och erfarenheter i en intervju.

Information om studien

Syftet med studien är att undersöka olika perspektiv kring växelvis boende och hur föräldrar med växelvis boende förhåller sig till dessa. Förhoppningen är att synliggöra fenomenet växelvis boende och uppmärksamma gruppen föräldrar med växelvis boende.

Undersökningen bedrivs inom ramen för Masterprogrammet i socialt arbete vid Göteborgs universitet. Jag som kommer att utföra intervjuerna heter Åsa Borgström. Jag är socionom och läser för närvarande på Masterutbildningen med inriktning strukturinriktat socialt arbete.

Vad innebär detta?

Mitt önskemål är att göra en intervju om högst 1,5 timme. Intervjuerna äger rum under december-januari månad. Exempel på frågor som kommer att tas upp är: Vad var det som gjorde att det blev just växelvis boende för era barn? Vad är det viktigaste att tänka på då man bestämmer sig för växelvis boende? Om ni vill veta mer om vilka frågor som kommer att tas upp så kan jag maila dem till er!

God forskningssed

Jag följer Vetenskapsrådets riktlinjer om god forskningssed som bland annat innebär full konfidentialitet för den intervjuade och att jag följer forskningsetiska kodex vad gäller information, samtycke, undvikande av risker, förvaring av material och publicering. Jag berättar mer om detta vid intervjutillfället.

Välkomna att höra av er!

Hälsningar Åsa Borgström

Åsa Borgström
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet
asa.borgstrom@gmail.com
0727232703

Helena Johansson
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet
helena.johansson@socwork.gu.se
031-786 57 21

Informationsbrev kort version



GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

HAR NI BARNEN VARANNAN VECKA?

-deltagare sökes till studie om växelvis boende.

Jag söker föräldrar vars barn bor växelvis/varannan vecka och är intresserade av att dela med sig av sina tankar och erfarenheter i en intervju.

Undersökningen bedrivs inom ramen för Masterprogrammet i socialt arbete vid Göteborgs universitet. Jag som kommer att utföra intervjuerna heter Åsa Borgström. Jag är socionom och läser för närvarande på Masterutbildningen med inriktning strukturinriktat socialt arbete.

Mitt önskemål är att göra en intervju om högst 1,5 timme. Intervjuerna äger rum under december-januari månad.

**Välkomna att höra av er till Åsa Borgström på 0727232703 alt.
asa.borgstrom@gmail.com**

Checklista

Presentation

Åsa Borgström, socionom, studerar vid Masterprogrammet i socialt arbete vid Göteborgs universitet. Arbetar som skolkurator och det är bl a där mitt intresse väckts för frågan om växelvis boende.

Studien

Jag är intresserad av att studera växelvis boende som ett samhällsfenomen. Jag är intresserad av att studera olika sätt att se på växelvis boende. Jag är intresserad av er berättelse om hur ni kom fram till växelvis boende och hur ni ser på det.

Vissa frågor kan uppfattas som känsliga och därför är det viktigt för er att veta att ni berättar så mycket ni vill och att ni bara svarar på de frågor som ni känner att ni vill svara på samt att ni när som helst kan avbryta intervjun.

Krisreaktionens faser

Oavsett om man tycker att man har haft en smidig eller svår skilsmässa/separation så har jag valt att se skilsmässan/separationen som en psykisk kris (Cullberg 2006).

Det är viktigt att det gått minst ett år sedan skilsmässan/separationen ägde rum så att man som förälder gått igenom de första faserna i krisens förlopp, chockfas, reaktionsfas, bearbetningsfas och att man är inne i nyorienteringen vilket innebär att man har börjat förhålla sig till det som varit och kan blicka framåt (Cullberg 2006).

God forskningssed

Jag följer Vetenskapsrådets riktlinjer om god forskningssed som bland annat innebär full konfidentialitet för den intervjuade (skydd mot obehöriga att ta del av uppgifterna) och att jag följer forskningsetiska kodex vad gäller information, samtycke (rätt att avbryta när som helst under intervjun) undvikande av risker, förvaring av material och publicering (www.vr.se)

Samtyckesblankett



GÖTEBORGS UNIVERSITET INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

En studie om växelvis boende

Jag har fått information och förklaring om intervjun. Allt jag säger kommer att behandlas konfidentiellt. Jag kan avbryta inspelningen och intervjun när som helst. All personlig information som jag förmedlar kommer att vara anonym i utskriften av intervjun och kommer enbart att hanteras av den som ansvarar för studien.

Jag har blivit informerad om forskningen och jag har fått information om denna samtyckesblankett.

Jag har fått svar på mina frågor.

Jag samtycker till att intervjun spelas in på band

Underskrift

Namnförtydligande

Ort och datum

Telefonnummer

Mailadress (om du vill ha rapporten då den är färdig)

Bakgrundsinformation



GÖTEBORGS UNIVERSITET INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Namn
Ålder
Kön
Yrke
Utbildning
Bostadsort
Födelseland
Hur länge har ni varit skilda/separerade?
Hur länge har ni haft växelvis boende?
Hur många barn har ni tillsammans?

Varifrån har ni fått information om studien? _____

Intervjuguide

Berätta om ert växelvisa boende!

Vad var det som gjorde att det blev just växelvis boende för era barn?

Hur ser ert växelvisa boende ut?

Hur kom ni fram till växelvis boende?

Vad grundade ni ert beslut på?

Hur kom ni fram till att ni skulle ha växelvis boende?

Hur har ni förhållit er till ”barnets bästa”?

Hur gick beslutsprocessen till?

Hur gick processen till?

Var det ett självklart val eller en lång process?

Diskuterades andra alternativ?

Vem satte villkoren?

Satte ni dem tillsammans?

Var det en kompromiss eller eftergift?

Var andra personer delaktiga?

I vilken utsträckning var barnet delaktigt?

Var andra personer direkt eller indirekt involverade?

Ville ni ha stöd, fick ni stöd och i så fall vilken typ av stöd?

Hur ställde ni er till detta?

Vad är viktigaste att tänka på vid växelvis boende?

Vad är det viktigaste att tänka på då man bestämmer sig för växelvist boende?

(Vilka faktorer måste man ta hänsyn till?)

Vad ville ni undvika och vad ville ni uppnå?

Vad krävs av relationen mellan föräldrarna?

Hur har ni gjort med de praktiska bitarna som kläder, saker, skola och dagis?

Hur ser ni på växelvis boende utifrån ett tidsperspektiv?

Är det en kortsiktig eller långsiktig lösning?

Hur ser ni på växelvis boende utifrån ett tidsperspektiv?

Vilka faktorer inverkade på ert beslut?

Gick ni på förnuft eller känsla?

(Vilken inverkan hade omgivningen?)

Var det lämpligt jobbmässigt, relationsmässigt eller tog ni hänsyn till andra levnadsvillkor?

Vad är positivt och negativt med växelvis boende?

Vad är det bästa och det sämsta med växelvis boende?

(Vad är fördelarna och nackdelarna med växelvis boende?)

Hur har omgivningen reagerat?

Hur har omgivningen reagerat på att ni har växelvis boende?

Positiva och/eller negativa reaktioner?

Hur upplever ni bemötande och informationsflödet från skola och dagis?

Avslutande fråga

Vad är det som gör att fler och fler föräldrar väljer växelvis boende?

Noteringar efter intervjun

Namn

Hur gick intervjun? (var intervjupersonen meddelsam, samarbetsvillig, nervös och så vidare)

Var gjordes intervjun?

Andra upplevelser/nya idéer och intresseområden?

Miljön (lugn eller stökig och så vidare)

Frågorna hämtade från Bryman (2008)

Transkriberingen (anonymisering)